

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Židovský hřbitov v Kožlanech

Jewish cemetery at Kožlany

Bakalářská práce

Katedra: Ústav Židovských studií

Studijní obor: Husitská teologie – Judaistika

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce:
Jiří Beneš Th.D.

Autor:
Petra Černá

Praha 2009

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Židovský hřbitov v Kožlanech, napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Plzni dne 20. 8. 2009

Petra Černá

Poděkování:

Jiřímu Benešovi, J. A. Haidlerovi, Vlastimile Hamáčkové, Markétě R. Holubové, Václavu F. Chvátalovi a v neposlední řadě Janu Vladařovi, za trpělivost, všestranné rady a podporu.

Zbyňkovi Musilovi a Katce Hladké za revizi textu.

Anotace v českém jazyce

Bakalářská práce pojednává o židovském hřbitově v Kožlanech a o židovském osídlení. První část je věnována religionistické studii pojetí smrti v židovském náboženství a základním židovským pohřebním rituálům. Druhá část představuje stručné shrnutí dějin židovského osídlení v obcích, které pohřbívaly na židovském hřbitově v Kožlanech. Třetí část obsahuje základní dokumentaci hřbitova, přepis a překlad vybraných kamenných náhrobků.

Annotation

This work deals with Jewish cemetery and Jewish settlement in Kožlany. The first part attends to religionist study about the conception of death in Jewish religion and the basic Jewish burial rituals. The second part focuses on history of Jewish settlement in villages, in which Jews buried on cemetery in Kožlany. The third part contains the basic documentation of the cemetery, transcription and translation of the selected tombstones.

Klíčová slova

smrt v judaismu, židovský pohřeb, židovské osídlení, židovský hřbitov, židovské náhrobky

Keywords

death in Judaism, Jewish burial, Jewish settlement, Jewish cemetery, Jewish tombstones

OBSAH:

Úvod	7
Vysvětlivky zkratk	10
1. Věci poslední.....	11
1.1 Smrt.....	11
1.2 Přípravy na pohřeb	14
1.3 Pohřeb.....	17
1.4 Smutek.....	21
1.5 Výročí a EVEN ZICHARON	22
2. Historie Kožlan	23
2.1 Nástin vývoje osídlení Kožlanska	23
2.2 K historii židovského osídlení v Kožlanech.....	23
3. Židovské komunity pohřbívající na židovském hřbitově v Kožlanech	27
3.1 Strachovice, Šípy.....	27
3.2 Kůzová	28
3.3 Vysoká Libyně, Nová Ves, Zdeslav, Kolešovice.....	29
3.4 Čistá.....	30
4. Židovský hřbitov v Kožlanech	32
4.1 Historie hřbitova.....	32
4.2 Popis hřbitova.....	32
4.3 Vzpomínky pamětníků na židovské pohřby.....	33
5. Náhrobní kameny na židovských hřbitovech.....	35
5.1 O náhrobních kamenech obecně	35
5.2 Stručný popis náhrobků na židovském hřbitově v Kožlanech	37
6. Přepis a překlad deseti vybraných náhrobků	38
7. Závěr	49
8. Summary.....	50

9. Seznam použitých a citovaných zdrojů.....	51
9.1 Prameny.....	51
9.2 Literatura	51
9.3 Encyklopedie a slovníky	53
9.4 Elektronické dokumenty	53
10. Přílohy.....	I
10.1 Mapy.....	III
10.2 Fotodokumentace	VI
10.3 Soupisy Židů	XV
10.4 Rozbor základních údajů z náhrobků.....	XXII
10.5 Tabulka se základními údaji z náhrobků.....	XLIX

Úvod:

Prvním impulsem, z něhož vzešel můj zájem o problematiku židovských hřbitovů, bylo setkání s Achabem Haidlerem. Jeho láskyplné vyprávění o židovských náhrobcích, odkrývání tajů a příběhů spojených s posledními lidskými záležitostmi, mne zcela okouzilo. Díky tomu jsem se rozhodla jako téma své bakalářské práce zvolit zpracování židovského hřbitova.

Po konzultaci s PhDr. Ing. Václavem F. Chvátalem z Muzea Českého lesa v Tachově, který mi předložil seznam dosud nezpracovaných židovských hřbitovů v oblasti severního Plzeňska, jsem zvolila hřbitov v Kožlanech, na němž dosud nebyly provedeny žádné práce. V. F. Chvátal mi poskytl též mapu hřbitova, kde jsou zachyceny jednotlivé náhrobky a jejich rozmístění. Dále mne odkázal na PhDr. Vlastimilu Hamáčkovou ze Židovského muzea v Praze, která mi po konzultaci ohledně zpracování židovského hřbitova (ŽH) poskytla, kromě cenných rad, fotografie kožlanského hřbitova, pořízené pracovníkem Židovského muzea v Praze, Danielem Polakovičem. Tyto fotografie jsou součástí mé bakalářské práce. Další byly pořízeny Mgr. Janem Vladařem.

Prvotní idea mé bakalářské práce byla překládat texty epitafů na náhrobcích, věnovat se blíže jejich symbolice, slohu a výzdobě náhrobních kamenů. Avšak po proniknutí do problematiky zpracování židovských hřbitovů a po konzultacích s odborníky jsem se rozhodla svoje bádání rozdělit na dvě etapy. První etapu představuje vlastní bakalářská práce, jež se věnuje historickým reáliím, židovskému obyvatelstvu v Kožlanech a jeho okolí, založení hřbitova a překladům vybraných náhrobků. Uvedenou tematiku by ve druhé etapě mohla prohloubit magisterská práce, jejímž obsahem by byly již kompletní překlady čitelných náhrobků, jejich typologie a původ. Dále bych se chtěla blíže věnovat hebrejskému jazyku užitému v náhrobních nápisech. Pokusila bych se též odhalit další osudy lidí zde pohřbených.

Jelikož lze k židovskému osídlení severního Plzeňska dohledat pouze omezené množství informací, bylo obtížné vypátrat údaje o této etnické menšině, která byla po většinu sledovaného období (17. až počátek 20. století) součástí místního obyvatelstva. Z kusých zmínek jsem se snažila poskládat mozaiku, jež by přiblížila historii židovského osídlení této oblasti, respektive židovských komunit, které pohřbívaly na židovském hřbitově v Kožlanech.

Nejprve jsem navštívila Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, Státní okresní archiv Rakovník, Muzeum a galerii severního Plzeňska Mariánská Týnice, Státní okresní archiv Klatovy a nakonec Národní archiv v Praze v ulici Milady Horákové. V těchto archivech a muzeích jsem samostatně vyhledávala v kronikách obcí Kožlany, Čistá (zaměřila

jsem se na obecní matriky, evidence zemřelých, evidence cizinců). Poté jsem se setkala s místními historiky, pamětníky Václavem Holopírkem a MVDr. Bohumilem Vondráškem z Kožlan a Annou Šotovou z Vysoké Libyně, kteří mi byli ochotni sdělit své vzpomínky vztahující se ke kožlanskému hřbitovu a k židovskému obyvatelstvu. Vzpomínky pana Vondráška jsou přepsány doslovně z nahrávky na diktafon pořízené dne 16. 7. 2009.

Jedním ze základních pramenů k nejstaršímu židovskému osídlení je, přes svéráz odpovídající době vzniku, kniha Václava Kočky *Dějiny politického okresu Kralovického* z roku 1934. Všechny ostatní publikace týkající se daného tématu převážně čerpají právě z Václava Kočky. Z dostupných kronik a matrik byly získány příklady možných dalších údajů o Židech v Kožlanech, Čisté a sousedních obcích. Další údaje o Židech v okolí Kožlan (obce Kůzová, Kolečovice, Jesenice, Zdeslav) čerpám ze strojopisu Blanky Rozkošné *Židé na Rakovnicku* vycházející převážně z díla J. Rennera: *Židé v Rakovnicku* vydané roku 1937.

V této práci sleduji vývoj a postupný zánik židovského osídlení na severním Plzeňsku, konkrétně v okolí obcí Kožlany, Kůzová, Čistá, Strachovice. Jedná se o židovské komunity, jež spadaly pod židovskou obec Kůzová a z tohoto důvodu pohřbívaly na židovském hřbitově v Kožlanech, který byl v jejich vlastnictví. Rozpětí sledovaného časového období sahá od prvních zmínek o Židech na Kožlansku (tzn. od poloviny 17. století) po začátek druhé světové války, kdy byli během šoa transportováni do koncentračních táborů. Po konci války se jich vrátila jen hrstka.

Východiskem ke zpracování hřbitova bylo půdorysné schéma¹, které společně s Václavem F. Chvátalem vytvořili Lenka Reinwertová a Stanislav Müller. Na schématu jsou k jednotlivým náhrobkům přiřazena čísla, která jsem ve své práci respektovala. Jednotlivá čísla byla na plastových tabulkách fyzicky přiložena ke konkrétním náhrobkům, následně J. Vladař pořídil jednoduchou dokumentaci formou digitální fotografie. Čísla náhrobků jsem následně přiřadila k fotografiím, které roku 2007 pořídil pracovník Židovského muzea v Praze.

Samostatně jsem se v terénu pokusila zaznamenat texty náhrobků (psané většinou hebrejským písmem) v doslovném přepisu včetně případných chyb, které vznikly během řemeslného zpracování nebo jsou způsobené erozí. Písmena, která nebyla čitelná, ale dají se v rámci obsahu předpokládat, jsou psána v hranatých závorkách. Na místech, kde písmena

¹ Viz příloha č. 10.1.1

² NEWMAN, Ja'akov , Gavri'el, SIVAN. *Judaismus do A do Z*.

³ ČSN ISO 690 (01 0197). *Dokumentace – Bibliografické citace – Obsah, forma a struktura*. Praha : Český normalizační institut, 1996. 38 s.

⁴ Jeremiáš 40,7 – 8.

⁵ COHEN, A., *Talmud pro každého*, s. 114.

úplně chybí, jsou použity tečky. Záznam byl přeložen z hebrejského jazyka do českého. Pokud to okolnosti dovolovaly, bylo z každého náhrobku hebrejsky přepsáno jméno zesnulého, někdy je uvedeno i příjmení, jméno otce, v případě žen i jméno manžela. Do českého jazyka jsou jména a příjmení přepsána podle interního materiálu, který vytvořily I. Cermanová a M. Scheibová, pracovnice Židovského muzea v Praze. Mnohé z náhrobků jsou nečitelné v důsledku poškození. V případě, že bylo možno přečíst pouze některý z údajů, je do tabulky zaznamenán, nesrozumitelné, ale v nápisu obsažené údaje jsou nahrazeny rovněž hvězdičkou. K přepočtu datací byl užit standard webové stránky: www.jewishgen.org.

Pro přepisování slov z hebrejského jazyka do latinky byla zvolena transkripce doc. Bedřicha Noska, navrhnuta v publikaci *Judaismus od A do Z*². Tato slova jsou psána kapitálkou, podobně je tomu použito v knihách edice Sifrej Maharal. Citovaná hebrejská slova jsou napsána tak, jak byla uvedena v citacích. Obecně ustálené výrazy jsou nicméně ponechány v běžném fontu, stejně jako osobní jména, názvy hebrejských měsíců a názvy písmen.

Nástrojem pro citovanou literaturu a použité prameny byla norma ISO 690.³

² NEWMAN, Ja'akov , Gavri'el, SIVAN. *Judaismus od A do Z*.

³ ČSN ISO 690 (01 0197). *Dokumentace – Bibliografické citace – Obsah, forma a struktura*. Praha : Český normalizační institut, 1996. 31 s.

Vysvětlivky zkratk:

Zkratky biblických knih jsou použity z: Bible : Písmo svaté starého a nového zákona.

Ekumenický překlad. 1995.

ŽH – židovský hřbitov

ŽM – židovské muzeum

č.p. – číslo popisné

č. – číslo

hebr. – hebrejsky

1. Věci poslední

Téma smrti se dotýká nás všech. Všichni se o ní bojíme mluvit a připustit si to, že jsme smrtelní, že smrt je součástí našeho života. Denně se s ní setkáváme a jsme konfrontováni s pomíjivostí našeho světa. V Jeremiášovi je psáno: *„Tráva usychá, květ vadne, zavane-li na něj vítr Hospodinův. Věru, lid je pouhá tráva. Tráva usychá, květ vadne, ale slovo Boha našeho je stále navěky.“*⁴

Pokud si dostatečně neuvědomíme a nepřipustíme skutečnost, že jsme nedokonalí, nemůžeme pak naplno žít. Život bez smrti by ztratil smysl. Nebyl by naplněn, a to co se má naplnit, musí být uzavřené. Ač je toto téma natolik bolestivé, musíme se s ním vyrovnat a snažit se na smrt připravit. Nejde o smrt jako takovou, jde o život, a jak ho prožít naplno. Pokud však člověk nemá jasno v základních věcech a nemá pevný základ ve svém životě, nemůže opravdově existovat. Z těchto důvodů je v této práci tématu smrti a věcí s ní spojených věnována celá kapitola. Jedná se o moji vlastní reflexi a dle mého názoru je vhodným uvedením do problematiky. Každého při příchodu na hřbitov napadají chmurné myšlenky a vzpomíná na své milé, dávno odešlé. Jak se poeticky píše na náhrobcích, vzpomíná na ty, co *„odešli do svého světa“*. Mnohdy z chmurných myšlenek vyvozujeme špatné závěry, a proto jestliže chceme alespoň trochu poznat a pochopit krásu epitafů napsaných na židovských náhrobních kamenech a myšlenky v nich obsažené, je třeba si nejprve ujasnit ty nejživotnější věci. Jednou z nich je, ač se to nejprve může zdát v rozporu, právě smrt.

1.1 Smrt

Židovská tradice líčí proces umírání těmito slovy: *„Když nastává konec člověka a on opouští tento svět, objeví se anděl smrti, aby odnesl jeho duši (nešama). Nešama je jako tepna plná krve a má menší cévky rozestřené po celém těle. Anděl smrti uchopí vrcholek této tepny a vytrhne ji. Z těla spravedlivého ji vytrhne jemně, jako když tahá vlas z mléka, ale z těla bezbožníka je to, jako by ji tahal z vody vířící u vstupu do kanálu, nebo, jak říkají jiní, jako když tahá trní z klubka vlny. Jakmile je vytržena, člověk umírá a duch vyjde ven a usadí se na jeho nose, dokud tělo nezetlí. Když toto nastane, pláče a nařiká před Svatým, buďž pochválen, volaje: Pane světa! Kam mě vedou? A ihned jej uchopí (anděl) Duma a vede jej ke dvoraně smrti mezi duchy. Byl-li spravedlivý, provolávají před ním: Uvolněte místo pro toho*

⁴ Jeremiáš 40,7 – 8.

a toho, spravedlivého člověka, a on stupeň po stupni postupuje vpřed, až uzří přítomnost Šechiny (MidrŽ II, 7; 51b ad.)“⁵

Moudří učenci upozorňovali na to, že smrt je přirozený proces. Kaz 3,2: *„Je čas rození a čas umírání.“* V midraši ke Kazatelovi (KazR): *„Možnost smrti trvá neustále od okamžiku zrození.“* V traktátu Šabat 153a řekl rabi Eliezer: *„Pokání čiň jeden den před svou smrtí.“* Ptali se ho jeho žáci: *„A cožpak člověk ví, kdy zemře?“* Odpověděl jim: *„Proto je lépe navrátit se ještě dnes, vždyť možná zemřu již zítra. Tak je možné prožít celý život v návratu k Bohu.“* *„Existuje ještě jeden důvod pro výraz ‚Navrať se k Bohu den před svou smrtí‘. Je to vztah mezi smrtí a návratem k Bohu, protože i smrt je návratem k Bohu. Proto napraví-li se člověk (a navrátí se k Bohu) den před svou smrtí, je to úplný a dokonalý návrat, a proto se říká a píše na náhrobcích: Ať je tvá duše spojena s Bohem ve svazku živých.“⁶* Toto je na náhrobcích vyjádřeno zkratkou TANCEVA⁷.

Podobně jako židovští učenci se k tomuto tématu postavili učenci buddhismu. Jedná se o velice silné téma, a proto si dovolím pro srovnání citát z knihy Cesta ke svobodě: *„Buddha pravil, že ze všech různých druhů vědomí je nejlepší vědomí pomíjivosti a smrti.“* *„Smrt je jistá, ale kdy přijde její čas, jisté není. Když se skutečně podíváme na život zpříma, nebudeme vědět, co přijde dříve – zda zítřek, nebo smrt. Nemůžeme si být jisti, že nejdříve zemřou staří lidé a poté teprve mladí. Nejrealističtější přístup, jehož můžeme dosáhnout, je věřit v nejlepší, ale připravit se na nejhorší. Nedojde-li k nejhoršímu, bude vše v pořádku, ale když se tak stane, nezastihne nás to nepřipravené.“⁸*

Podobně je i v knize Kazatel obsažena hluboká myšlenka, že den smrti je nade dnem narození. A v midraši ke Kazatelovi ji učenci rozvíjejí a dochází k tomu, že není dobré se mnoho radovat, když se člověk narodí. Vždyť přeci nevíme, zda to bude člověk přímý a milosrdný. Nevíme, zda nezpůsobí ve svém životě mnohých křivd a hříchů. Leží před ním dlouhá cesta života, kterou může naplnit dobrými skutky a milosrdenstvím, ale je zde i možnost, že z pravé sejde cesty. Když však odchází člověk, který za svůj život vykonal mnoho dobrého, a jeho dílo rukou vedlo ke všelike radosti, můžeme se vlastně radovat. Toto pojetí zřejmě nejuvýstižněji ilustruje následující příběh z Talmudu: *„Podobá se to dvěma lodím, které se plaví oceánem a jedna z nich přístav opouští a druhá do něj vplouvá. Lidé se radovali nad lodí, která odplouvala, ne však nad tou, která připlouvala. Stál tam moudrý muž*

⁵ COHEN, A., Talmud pro každého, s. 114.

⁶ MAHARAL, Stezka návratu, s. 26.

⁷ תַּנְצֵבָה – TEHE NAFŠO CRURA BI-CROR HA-CHAJIM

⁸ DALAJLAMA, Cesta ke svobodě, s. 53.

a řekl jim: Můj názor je opačný než váš. Neměli byste se radovat nad lodí, která vyplula, neboť nikdo neví, co ji čeká, jaké neklidné vody a bouře ji čekají; když se ale loď navrací do svého přístavu, měli by se všichni radovat, že doplula bezpečně (KazR).“⁹

Smrtí, jak již bylo zmíněno, člověk jako takový nekončí. Smrt je jen branou do jiného světa, rozumějme do jiné kvality. Pro člověka, který žil zde na zemi co nejčistší život a odchází s „dobrým jménem“, je tato cesta cestou do lepšího světa. Opouští život plný zmatků, roztržštěnosti, bolesti a utrpení. Ačkoli ne vždy si toto plně uvědomujeme. Mnohdy se nám život jeví jako příjemný, ale když se podíváme do minulosti, pochopíme, že ne vždy tomu tak bylo, a měli bychom být šťastni, že právě my můžeme žít dnes. Nevíme, co nám zítřek přichystá, a proto je třeba se radovat ze všech okamžiků štěstí, které nyní zažíváme, ale nenechat se jimi ukolébat a být připraveni i na ostatní možnosti.

Mystici nazývají tento svět – DIN – soud, a ten příští – CHESED – milost. S tím souvisí i CIDUK HA-DIN, výraz používaný pro události spojené s posledními věcmi člověka. Podíváme-li se blíže na slovo DIN דין (rozebereme-li si jeho jednotlivé hebrejské znaky, ze kterých se slovo skládá), rozehraje se nám před očima příběh naplněný čistou pravdou. Písmenko Dalet znamená ve svatém jazyce dveře, které mohou být otevřené či zavřené. Můžeme jimi vcházet či vycházet. „Jenom málo lidí ví, že Dalet znají. Ještě méně je těch kdo je otevřou - neboť se bojí vejít dovnitř. Protože Dalet je čtvrtým písmenkem, existují také čtyři dveře.“¹⁰ Tyto dveře se nazývají - DAL¹¹ (chudé). Ve chvíli, kdy člověk zemře, stane se „chudým“, do hrobu si s sebou už sám není schopen nic vzít. Proto i židovská tradice doporučuje nepohřbívat mrtvého s ničím, kromě oblečení, TALITU a nanejvýš snubním prstýnkem, či jiným šperkem, se kterým dotyčný jakoby „rostl“. V Pirkej Avot 6,9 se k tomu moudří vyjádřili takto: „V hodině odchodu člověka nedoprovází stříbro ani zlato, drahé kameny ani perly, ale jediné Tóra a dobré skutky.“¹² Druhé dveře jsou DAM¹³ (krev). Krev přestává v chladnoucím těle proudit a lidská schránka přestává hrát svoji zemskou roli. Třetí dveře jsou DA¹⁴ (věz). „Věz, že stojíš před soudcem, tím, kdo vidí do našeho srdce“.¹⁵ A čtvrté dveře se nazývají DVEKUT¹⁶, spojení s Bohem. Úplný návrat.

⁹ COHEN, A., Talmud pro každého, s. 116.

¹⁰ KUSHNER, L., Kniha písmen, s. 33.

¹¹ דל

¹² DE VRIES, S., Židovské obřady a symboly, s. 262.

¹³ דם

¹⁴ דע

¹⁵ KUSHNER, L., Kniha písmen, s. 35.

¹⁶ דביקות

Člověku, který umírá, se otevírají dveře k Jod. Jod je Boží ruka (JAD). Jod leží mezi dvěma světy. Mezi něčím z „vyšších světů“ a mezi tím co vydechují „nižší světy“, něčím co pudí člověka ke zlému sklonu (JECER HA-RA).¹⁷ A díky tomu existuje spojení vyšších a nižších světů. Jod mj. představuje začátek nové úrovně. Dostáváme se z jednotkových soustav do desítkových. Jod je deset.

Tou novou úrovní je Nun. „*Aby bylo možno zřít Nun, musí se oči nikoli otevřít, nýbrž zavřít.*“¹⁸ Nun představuje v číselné hodnotě padesát. Přichází po Mem, které je v čase a nese číselnou hodnotu čtyřicet. Vše, co je potom, přichází za časem a není přímou součástí naší reality. Nun obsahuje sílu, která navrací k Bohu.¹⁹ Nun je duše (NEŠAMA), která se v podobě ptáčka vrací k Bohu. Je to zástupný symbol toho, co člověka dokáže přenést, ať živého či mrtvého, do jiného světa, jiné skutečnosti. „*Když potom člověk zemře, Nun, pták duše, se navrací k Bohu, který ho zahřeje a požehná a znovu jej vyšle ven.*“²⁰

Tedy výraz CIDUK HA DIN, ospravedlnění soudu, nám naznačuje, že jestliže zemřeme a dostaneme se do té jiné zkušenosti, budeme-li dostatečně připraveni a očištěni, může naši duši Bůh pochovat a dát jí nový směr. „*Duch se vrátí k Bohu, který jej dal.*“ Kaz 12,7.

A v neposlední řadě musíme zmínit, že úplně nejjednodušeji to vyjadřuje samotný hebrejský výraz pro smrt sám o sobě – MET מָוֵת. Pokud tato písmenka obrátíme, vznikne slovo TAM²¹ תָּמָא, což znamená dokonalost, klid. Smrt je návratem k Bohu, jak říká Maharal. Navrátit se odkud jsme vyšli, uzavřít cesty, kruh, to je přece TAM, dokonalost.

1.2 Přípravy na pohřeb

Nyní se však vraťme zpět a věnujme se tomu, co následuje poté, co člověk naposledy vydechne, jak se tradičně s nebožtíkem nakládá. Je nezbytné zmínit, že ve všech komunitách tradice spojené s úkony péče o mrtvého, se obec od obce liší. Existuje však několik styčných bodů, které jsou různým MINHAGIM²² společné.

¹⁷ Rabínská tradice praví, že v člověku jsou obsaženy dva sklony, dvě podstaty. Dobrý a zlý pud. JECER TOV A JECER HA-RA. Moudří to vykládají z verše Gn 2,7: „*I vytvořil Hospodin Bůh člověka*“, slovo vytvořil – VAJJICER, obsahuje oproti obvyklému zápisu tohoto slova, namísto jednoho jod, hned dvě. Z toho, vyvozují, že oba pudy jsou primární složkou člověka při jeho zrození. Na jakou stranu se člověk přikloní, závisí pouze na jeho rozhodnutí a následných činech. (COHEN, Talmud pro každého).

¹⁸ KUSHNER, L., Kniha písmen, s. 60.

¹⁹ WEINREB, F., Symbolika biblického jazyka.

²⁰ KUSHNER, L., Kniha písmen, s. 60.

²¹ KESHET databáze židovských hřbitovů [online]. 1996 [cit. 2008-08-17].

²² MINHAG – zvyk, zvyklost. Stává se zavedenou praxí a tím časem nabývá platnosti zákona.

Bezprostředně po úmrtí se vylévá voda ze všech nádob, které byly v tu chvíli v domě. Důvodem je tradice, která hovoří o andělu smrti. „*O andělu smrti se říká, že je celý poset očima a že v hodině odchodu nemocného stojí nad jeho poduškou, v ruce tasený meč, na němž visí kapka žluči. Když jej nemocný spatří, lekne se a otevře ústa a anděl do nich nechá kapku skanout. Kvůli tomu člověk umírá a kvůli tomu vydává mrtvola zápach a tvář smrtelně zesíná (AZ 20b).*“²³ Voda se vylévá proto, aby se nikdo náhodou nenapil vody, kterou si anděl smrti mohl omýt svůj meč.

Mrtvý se nikdy nenechává o samotě, vždy je zapotřebí, aby u něho někdo byl. Tento úkol často plnila CHEVRA KADIŠA²⁴ neboli pohřební bratrstvo. Jeho členové se starali o většinu potřeb a povinností spojených s úmrtím. Jako je TAHARA, střežení mrtvého, smuteční obřad, vlastní pohřeb, utěšování truchlících, ale i navštěvování nemocných. Péče o mrtvého je označováno jako GMILUT CHASADIM.²⁵ Je to nejvýše ceněný akt milosrdenství. Protože to provádíme z vlastní iniciativy a z čistých pohnutek. Maharal píše: „*Dobrodiní je opakem hřichu. Obojí se vychyluje od litery zákona, každé opačným směrem. Tak jako Bůh navštěvuje nemocné, jak je psáno 1M 18,1: ‚A zjevil se mu Bůh v hlubinách Mamre‘, tak i my navštěvujeme nemocné. Tak jako Bůh utěšuje truchlíci, jak je psáno 1M 25,11: ‚A bylo po smrti Avrahama a Bůh žehnal Jicchakovi‘, tak i ty utěšuješ truchlíci. Tak jako Bůh pohřbívá zesnulé, jak je psáno 5M 34,5: ‚A pohřbil ho v údolí‘, tak i ty pohřbívej zesnulé.‘ Traktát Sota 14a. Dobrodiním se člověk může nejvíce připodobnit Bohu, protože dobrodiní koná sám od sebe, jedná čistě z vlastní vůle.*“²⁶

Po konstatování smrti, jsou mrtvému zatlačeny oči a pronášejí se první modlitby. Na znamení smutku se provádí KERIA neboli natrhnutí oblečení, které mají pozůstalí na sobě. KERIA se provádí na oblečení, které mají truchlíci (AVELIM) právě na sobě, natržením cípu na levé straně, která je blíže srdci. Jedním z důvodů je napomoci k uvolnění emocí. V biblickém textu nalezneme pramen pro tento čin v Gn 37, 33-36: „*Když si ji prohlédl, zvolal: ‚Suknice mého syna! Sežrala ho divá zvěř! Rozsápán, rozsápán je Josef!‘. I roztrhl Jákob svůj šat, přes bedra přehodil žíněné roucho a truchlil pro syna mnoho dní. Přišli všichni jeho synové a všechny jeho dcery, aby ho potěšili, ale on se potěšit nedal. Naříkal: ‚Ve smutku sestoupím za synem do podsvětí.‘ Tak oplakával otec Josefa.*“ A také o několik řádek výše se dočteme, že Rúben, Josefův bratr, si též roztrhl šat, kvůli tomu, že nenašel bratra v cisterně, kam se pro

²³ COHEN, A., Talmud pro každého, s. 114.

²⁴ Svaté společenství.

²⁵ CHESSED – milost, dobrodiní, je to konání nad rámec zákonných povinností.

²⁶ MAHARAL, Stezka návratu, s. 100.

něho vrátil, když ho tam předtím jeho bratři vhodili. Někdy se KERIA provádí až při vlastním pohřbu, to už závisí na zvycích dané obce.

Poté dochází k TAHARĚ²⁷ neboli očištění těla. Nebožtík leží na zádech, nohama ke dveřím na taharovém stole. Tvář a cudné části těla má přikryty. Talmudická literatura zdůrazňuje, že s mrtvým zacházíme, jako by spal. Očištění těla se nazývá RACHICA. Tělo se omývá vlažnou vodou předepsaným způsobem. Omývání se provádí cyklickým pohybem od hlavy přes pravou ruku, bok a nohu a zpět přes levou část těla opět k hlavě. Nebožtíkovi jsou také přistřiženy vousy, nehty, celý je upraven. Součástí rituálu je i obřadné umývání rukou neboli NETILAT JADAIM. To souvisí s celým rituálem, jehož kořeny vedou k „velekněžské“ symbolice a k symbolice Jom Kippuru. Jom Kippur je den smíření, je dnem vykoupení duše. Lv, 16, 30 „*V tento den za vás vykoná smířčí obřady a očistí vás ode všech vašich hříchů.*“ Člověk se zbavuje vlivu zlého sklonu (JECER HA-RA), se kterým celou dobu bojuje. O tomto dni dochází k osvobození duše a těla. „*Tak souvisí návrat k Bohu s vykoupěním. Proto každý návrat k Bohu přibližuje (urychluje) všeobecné vykoupění.*“²⁸

Po omytí přichází na řadu polévání vodou, zástupně za očištění v MIKVE. Poté je tělo osušeno a postupně oblékáno. Pohřební roucho se nazývá TACHRICHIN a tradičně je vyrobeno z bílého lnu (vracíme se k symbolice dne smíření). Oblečení se nazývá podle „velekněžského roucha“, které se skládá z osmi²⁹ částí: MICNEFET (čepec), KTONET (košilka), MICHNASAJIM (kalhoty), CHAGURA (přepásání), KITL (rubáš), TALIT (zástupně za efod), SOVEV (plátno, do něhož je mrtvý nakonec zabalen) a návleky na chodidla. Takto oblečen je zesnulý člověk před Bohem, podobně jako velekněz, který před Boha předstupoval jednou ročně, na Jom Kippur, v nejsvětější svatyni chrámu. Zde vyslovoval Boží jméno, které směl vyslovit jen on a pouze v tento den. V noci před tím se čte kniha Jób. Jób souvisí s bojem. S bojem, který v sobě vede člověk, mezi dobrým a zlým pudem. Je to boj ve světě protikladů, boj mezi dobrem a zlem, mezi životem a smrtí. A tím se vracíme k symbolice písmene Dalet (ve slově DIN), které mimo jiné souvisí právě s bojem. „*Když Bůh šestého dne označuje svět za „velmi dobrý“, TOV MEOD. Mohli bychom říct téměř „TOV MARS“³⁰ tzn. protiklad jest, a je dobrý. Proto kabala,³¹*

²⁷ Blíže k tomuto tématu viz KESHET databáze židovských hřbitovů [online]. 1996, v oddíle Tahara jsou zde krok po kroku popsány všechny úkony, které jsou spojeny s obstaráním nebožtíka. Citují staré prameny a zmiňují veškeré modlitby, které se ke každému kroku pojí.

²⁸ MAHARAL, Stezka návratu, s. 31 – 32.

²⁹ Osm, vracíme se k symbolice Nun. Nun je též osmým z dvanácti jednoduchých písmen. A o Nún bylo řečeno, že obsahuje sílu návratu k Bohu. Osm je též písmenko Chet. Chet je také CHAJ neboli život.

³⁰ Mars se řekne hebrejsky MEODAJIM, koncovka – ajim, vyjadřuje dvojnost. Protiklad, boj krajností.

³¹ Kabala znamená tradice. Z hebrejského slovesa K-B-L přejmout, převzít, přijímat, přijmout.

kerá to všechno zná – od prvotních lidí, z pradávnověku, jinými slovy z onoho světa – překládá ‚smrt je dobrá‘. To znamená, že čtenář má pochopit, že protiklad smrti vůči životu není, jak on se domnívá, špatný, nýbrž dobrý. Má svůj smysl, byť jej člověk zatím nechápe.“³²

Úplně na závěr je mrtvý, pokud to byl muž, oblečen do svého TALITU³³, jen CICIT jsou v poloze PASUL neboli neplatné. TALIT se totiž stává součástí člověka, neboť ho denně obléká a při oblékání pronáší požehnání: *„Tak jako oblékám talit v tomto světě, kéž si zasloužím rabínský oděv a překrásný plášť ve světě, který přijde, v Gan Eden.“³⁴* Následně je tělo vloženo do rakve, která je vystlána slámou a plátnem (SOVEV), kterým je tělo zabaleno. Tělo je symbolicky posypáno hlínou ze země Erec Jisrael. Poté se pronáší modlitba za odpuštění, kdy se mluví i přímo k zemřelému. Rakev je uzavřena, přenesena do márnice a je na ní postavena svíčka. *„Lidský duch je světlo od Hospodina“* (Př 20, 27). Plamínek svíčky má symbolizovat duši, která je podle tradice stále mezi námi. *„Dokud je tělo milovaného zesnulého uprostřed nás, září pro nás také jeho duše.“³⁵* Nebožtík stále nesmí zůstat osamocen!

1.3 Pohřeb

Již v biblickém textu je dán zákon, že mrtvý se má pochovávat v den svého úmrtí Dt 21, 23: *„Nenecháš jeho mrtvolu na kůlu přes noc, ale bezpodmínečně ho pohřbíš též den“*. Z tohoto rabínská tradice vyvozuje, že pokud Hospodin přikazuje, že trestanec³⁶ musí být pohřben v den smrti, tak tím spíše spravedlivý před Bohem.³⁷ *„Opuštěná mrtvola se hebrejsky nazývá met micva, zesnulý, o něhož je náboženskou povinností postarat se. Jejím pohřbení je připisována taková důležitost, že dokonce i velekněz, který je nazír, ji musí osobně pochovat, není-li na blízku nikdo jiný, ačkoli mu jeho statut hned dvakrát zakazuje rituálně se znečistit stykem s mrtvolou (Sifrej Nu § 26, 9a)“³⁸* Jedinou výjimkou pro důvod odkladu je svěcení dne šabat, či případně-li den pohřbu na první den židovského svátku. V praxi se ovšem mnohdy stávala důvodem odkladu pohřbu i skutečnost, že pozůstalí byli z daleka a nestihli by

³² WEINREB, F., Symbolika biblického jazyka, s. 134 – 135.

³³ Modlitební roucho.

³⁴ Sidur Adir ba-marom, Blažek, J. [překl.], s. 6.

³⁵ DE VRIES, S., Židovské obřady a symboly, s. 252.

³⁶ Celý text Dt 21, 22 – 23: *„Bude-li nad někým pro hřích vynesena rozsudek smrti, bude-li usmrcen a ty jej pověšíš na kůl, nenecháš jeho mrtvolu na kůlu přes noc, ale bezpodmínečně ho pohřbíš též den, protože ten, kdo byl pověšen, je zlořečený Bohem. Neposkrvniš svou zemi, kterou ti dává do dědictví Hospodin, tvůj Bůh.“*

³⁷ Tato hermeneutická metoda spadající do 13 midot rabiho Jišmaele, je uznávána rabínskou tradicí. Název první midy je KAL VA CHOMER, z jednoduššího principu aplikujeme na princip složitější.

³⁸ COHEN, A., Talmud pro každého, s. 277.

se včas na pohřeb dostavit. Anebo bylo-li přáním nebožtíka být pohřben jinde než tam, kde skonal.

Dalším důvodem k co nejrychlejšímu pohřbu je úcta k člověku. Tělo není mršina. Je to schránka, kde přebývala duše, která je od Boha. Lidská schránka, která „byla Božím útlkem.“³⁹ Tělo je třeba co nejrychleji uložit ke spánku, aby na něm nemohl začít proces rozkladu. „Duše člověka je z nebe a jeho tělo ze země (Sifrej Dt § 306; 132a)“⁴⁰, proto když duše opustí schránku, je třeba tělo odevzdat zemi⁴¹ ze které byl člověk stvořen.

V biblickém textu nenalezneme žádné pokyny pro pohřbívání, kromě výše uvedeného. Dokonce i příběh psaný v Talmudu dokazuje, že učenci nevěděli o místu z Tóry, které by uvádělo jakýkoli předpis pro pohřbívání.⁴² To je argumentem pro Židy, kteří se přiklánějí ke kremaci neboli zpopelnění. K tomu přidávají verše z 1S 39, 9-13.⁴³ Je však možnost, že v době formování zákona byl zvyk pohřbívání zakořeněn tak, že nebylo třeba vydávat nové zákony o něčem, co všichni dodržovali: „Obecně přijatý zákon je stejně silný jako zákon psaný, ne-li silnější. Předpis je přece vydán teprve tehdy, existuje-li reálná možnost, že lidé budou jednat neúmyslně v rozporu s ním. Jestli taková možnost nepřipadá v úvahu, pak se rovněž nepomýšlí na vydání předpisu.“⁴⁴ V hebrejštině je ve verši „bezpodmínečně ho pohřbíš“⁴⁵ použit důrazný imperativ, který říká: neexistuje jiná možnost, než že ho pohřbíš! V protikladu k biblickému nařízení o pohřbu, vystupuje zvyk egyptský (ale i jiných národů) popsany v příběhu o Josefovi. Gn 40, 16-19: „Josef odpověděl: ‚Toto je výklad snu: Tři košíky jsou tři dny. Již po třech dnech tvou hlavu farao povýší nad tebe - oběsí tě na dřevě. A ptáci budou z tebe rvát maso.‘“ Proto se tradiční judaismus brání jinému pojetí pohřbu než tomu, jež se formovalo po staletí.

Po ukončení TAHARY, jak již bylo zmíněno, je rakev na márách odnesena na hřbitov. Máry se mají nosit výhradně na ramenou. Samozřejmě jsou uznány výjimky. Pokud bylo přáním nebožtíka být pohřben někde daleko od místa úmrtí, potom byla rakev převezena

³⁹ DE VRIES, S., Židovské obřady a symboly, s. 247.

⁴⁰ COHEN, A., Talmud pro každého, s. 117.

⁴¹ Hlína, země, prst se řekne hebrejsky ADAMA. Když Bůh stvořil člověka, nazval ho Adam – člověk Adam (z hlíny). Krev je hebrejsky DAM, ADOM je červený, to vše spolu hluboce souvisí. (Heller, J., *Výkladový slovník biblických jmen*).

⁴² DE VRIES, S., Židovské obřady a symboly.

⁴³ 1S 39, 11 – 13: „I uslyšeli o něm obyvatelé Jábeše v Gileádu, o tom, co Pelištejci se Saulem provedli. Všichni válečníci se vypravili, šli celou noc a sňali mrtvolu Saulovu i mrtvoly jeho synů z bétšanských hradeb. Když došli do Jábeše, spálili je tam. Pak posbírali jejich kosti a pochovali je v Jábeši pod tamaryškem. Poté se postili sedm dní.“

⁴⁴ DE VRIES, S., Židovské obřady a symboly, s. 277 – 278.

⁴⁵ כי קבור תקברנו

k hřbitovu a teprve na vlastní hřbitov donesena na ramenou. Rakev se řekne hebrejsky ARON. ARON byla i truhla, kde se uchovávaly desky zákona. Truhla musela být nesena jen předepsaným způsobem tj. na ramenou a nést ji bylo úkolem Kehatovců (ti byli jedním z pokolení kněžského rodu).⁴⁶

Mezi skutky milosrdenství, hebr. GMILUT CHASADIM patří také doprovázení těla na hřbitov (LEVAJA). „*Studium Tóry je povoleno přerušit k vynesení zesnulého a pomoci nevěstě, aby se provdala*“ (Meg. 3b). Každý, kdo potká tento průvod, měl by ho doprovodit alespoň osm⁴⁷ kroků. Průvod a účastníci jsou nazýváni HALVAJAT HA MET či LEVAJA. „*Kdo vidí tělo nesené k pohřbu a nedoprovodí je, se dopouští provinění vůči zakazu: ‚Kdo se posmívá chudému, tupí toho, kdo jej učinil‘ (Př 17, 5). Jestliže je doprovodí, jaká je jeho odměna? O takovém Písmo praví: ‚Hospodinu půjčuje, kdo se nad nuzným smilovává‘ (Tamtéž 19, 17) a ‚Ctí ho ten, kdo se nad ubožákem slitovává‘ (tamtéž 14, 31), (Ber. 18a).“⁴⁸ Na hřbitově je tělo uloženo do márnice, hebr. OHEL. V OHELU rabín odřikává předepsané texty a modlitby.*

Pohřeb se hebrejsky nazývá KVURA⁴⁹. Písmena KVR znamenají pochovat, pohřbít. Hrob se řekne KEVER, či též KVURA. Podíváme-li se na gematrii⁵⁰ slova KVR, dostaneme součet 302. Stejnou gematrii mají i slova (samozřejmě v jiném pořadí znaků) KARAV⁵¹ a RAKAV⁵². KARAV znamená být blízko, přiblížit, odevzdat. Rovněž znamená hrud', nitro, střed. Zajímavé je, že i slovo KORBAN, které znamená dar, milodar (jímž se přibližujeme k Bohu) obsahuje stejné znaky. Kromě přidaného Nún, které by však mohlo naznačovat, že těmito dary se přibližujeme někam za tento náš časný svět. Tím, že mrtvého pohřbíme, přináší tak on sám sebe Bohu, přibližuje se (LEHITKAREV). „*Oběť Bohu přináší ten, kdo se od něj předtím vzdálil hříchem.*“⁵³ A každý člověk, který zde na zemi žil, ať se sebevíc snažil, někdy zhřešil. Kdyby ne, stal by se totiž nesmrtelným. „*Služební andělé promluvili před Svatým, budiž pochválen: Proč jsi nad Adamem vynesl trest smrti? Odpověděl: Uložil jsem mu snadné přikázání, a on je překročil*“ (Šab. 55b). „*Jestliže ti někdo říká, že kdyby byl Adam nezhřešil a nepojedl ze zakázaného stromu, žil by navěky, odpověz mu, že to se skutečně stalo s Eliášem*

⁴⁶ Nu 7,9: „*Kehatovcům nedal nic, protože jejich služba se týkala svatých předmětů, a ty se nosily na ramenou.*“

⁴⁷ Znovu osmička a písmeno Chet. Jak bylo uvedeno výše. Chet mj. znamená život a na život se nezapomíná ani ve chvílích truchlení naopak v každém náznaku se připomíná.

⁴⁸ COHEN, A., Talmud pro každého, s. 277.

⁴⁹ קבורה

⁵⁰ Číselná hodnota slova. Každý znak v hebrejské abecedě, nese svoji nominální hodnotu.

⁵¹ קרב

⁵² רקב

⁵³ MAHARAL, Stezka návratu, s. 23.

(LvR 27,4).⁵⁴ Oběť je nástrojem návratu k Bohu. „*Proto rabíni v Talmudu (traktát Menachot 104b) vykládají slova věty Tóry 3M 2,1: ‚Člověk, když obětuje‘ takto: ‚Jako kdyby člověk přibližoval sám sebe‘.*“⁵⁵ Slovo RAKAV znamená shnit, zetlít, rozpadnout se v prach. Gn 3,19: „*Prach jsi a v prach se obrátíš.*“ Naše slovo rakev, je také dosti blízké, ale nemyslím si, že by to mělo souvislost. Kromě toho by se měl nebožtík pohřbívat právě bez rakve, aby se co nejrychleji proměnil v prach. Nakonec stejnou gematrii jako tato tři slova (složená z písmen R-K-V) má slovo ŠAV neboli otočit se, navrátit se. Stále se točíme kolem Jednoho. „*Všechna stvoření jsou na Bohu závislá, vrací se k němu, protože nejsou sama o sobě, schopna samostatné existence. Proto se hříšník, jenž se odpoutal od hříchu, vrací k Bohu, který ho přijímá zpět. Přiblížením k Bohu se hřích ztrácí a více nemůže být naznačeno.*“⁵⁶

Po vložení nebožtíka do hrobu je jeho tělo zasypáno muží, kteří vhazují vždy po třech lopatkách hlíny, dokud není celé pokryto souvislou vrstvou. Jako první přistupují nejbližší příbuzní, poté další účastníci pohřbu. Každý lopatku zdvihne, nechá dopadnout hlínu a po třech opakováních ji položí. Každý se k ní sehne sám, nepodává se z ruky do ruky. Po zasypání hlínou se cituje verš z Bible (Kaz 12,7): „*A prach se vrátí do země, kde byl, a duch se vrátí k Bohu, který jej dal.*“ Pronáší se, pokud je to vhodné, HESPED neboli chvála. Řeč na rozloučenou. „*Prosté slovo nesoucí pečeť pravdy patří k nejlepším prostředkům, které přinášejí útěchu.*“⁵⁷ Poté se ze hřbitova odchází dvěma řadami (hebr. ŠURA). Následuje rituální umytí rukou, pronášejí se požehnání, HAZKARAT NEŠAMOT a KADIŠ.

KADIŠ není modlitba za zesnulého. KADIŠ znamená v hebrejštině posvěcení, je to jakýsi lidský pokus o posvěcení Božího jména. Tato modlitba v překladu přibližně zní: „*Budiž velebeno a posvěceno Jeho jméno veliké ve světě, který byl stvořen podle Jeho vůle. A kéž je Jeho vláda založena za vašeho života a za vašich dnů a za života celého domu Izraele, brzy a v krátkém čase“ A řekněte: Amen. Budiž požehnáno, pochváleno, velebeno, vyvýšeno, povzneseno, oslaveno, ctěno a opěvováno jméno Svatého, buď požehnán, nade všechna požehnání a chvalo zpěvy, chvalořečení a konejšení obvyklá v tomto světě! A řekněte: Amen.*“ „*To je nejpodstatnější, nejdůležitější část modlitby.*“ „*Základní, nejvyšší myšlenka je vždy stejná: Jeho říše povstane!*“⁵⁸

⁵⁴ COHEN, A., Talmud pro každého, s. 114.

⁵⁵ MAHARAL, Stezka návratu, s. 23.

⁵⁶ Tamtéž, s. 23.

⁵⁷ DE VRIES, S., Židovské obřady a symboly, s. 260.

⁵⁸ Tamtéž, s. 261.

Při odchodu ze hřbitova se utrhně trs trávy a nechá se ležet. Při tom se recituje verš z Ž 103, 14: „*on pamatuje, že jsme prach*“. Pozůstalí odchází dvěma řadami utěšitelů (hebr. ŠURA). Na cestě domů nastává okamžik, kdy je možno začít utěšovat pozůstalé hebr. NICHUM AVELIM. Do této doby to nebylo vhodné, dokonce i Mišna varuje: „*Nesnaž se ho (tj. svého bližního) utěšit ve chvíli, kdy někdo jemu blízký leží před ním mrtev. (Avot IV, 23)*“⁵⁹

Je zvykem, že od chvíle, kdy truchlíci zaslechnou zprávu o úmrtí, až do pohřbu nejí. Většinou je bolest stejně tak veliká, že na jídlo opravdu není ani pomyšlení. „*Hebrejský výraz pro ‚posilnit se‘ tj. bra, je úplně stejný jako stvořit. Takže jistě i v tomto aktu lidské spoluúčasti je znovu připomínán Stvořitel a pozůstalým také tiše dáván pokyn, uvědom si, k čemu jsme stvořeni. Každý z nás je stvořen ke smrti, ale do té doby je třeba jíst, abychom měli dost sil velebit Vznešeného.*“⁶⁰

1.4 Smutek

Smuteční týden se hebrejsky nazývá ŠIVA, což znamená sedm dní smutku. Prameny pro držení smutku nalezneme již v Gn 50, 10, kde se dočteme, že sedm dní truchlil Jákob za svého zemřelého otce. „*Sedmero členů rodiny se počítá mezi avelim, truchlíci: otec, matka, syn a dcera, bratr a sestra a manžel s manželkou jeden pro druhého.*“⁶¹ V tomto týdnu truchlíci nevycházejí ze svého domu, sedí na nízkých stoličkách,⁶² upustí ode všech radostí, mezi něž patří i studium Tóry. Po dobu tohoto týdne se zřeknou i své výdělečné činnosti. Navštěvují je lidé z obce a vzdálení příbuzní, utěšují je, modlí se s nimi, připravují jim pokrm. Jsou to tzv. MENACHEM AVELIM, kteří slouží jako útěcha truchlících. Na konci těchto dní přichází zástupce z Chewry kadiši „*na chvíli k nim přisedne, podá jim ruku. Pozdrav doprovází biblický verš: ‚Tvé slunce nikdy nezapadne, tvůj měsíc nebude ubývat, neboť Hospodin ti bude světlem věčným. Dny tvého smutku skončily.‘ (Iz 60, 20). Ted’ truchlíci povstanou a vrátí se zpět do života.*“⁶³

Tímto však pro nejbližší příbuzné smutek nekončí, přichází ještě ŠLOŠIM. Období třiceti dní „*mírnějšího smutku*“. Nosí se stále natržený oděv hebr. KRIA, jen na šabat

⁵⁹ COHEN, A., Talmud pro každého, s. 277. Jiný překlad: „*Neutěšuj truchlíciho, dokud před ním leží jeho nebožtík.*“ DE VRIES, Židovské obřady a symboly, s. 264.

⁶⁰ KESHET databáze židovských hřbitovů [online]. 1996 [cit. 2008-08-17].

⁶¹ DE VRIES, S., Židovské obřady a symboly, s. 269.

⁶² Další zvyk ze svátku Jom Kippur.

⁶³ DE VRIES, S., Židovské obřady a symboly, 271.

a význačné svátky se může KRIA zašít, ale nikdy ne úplně, neboť rána je stále čerstvá. Třikrát denně se recituje KADIŠ.

Smutek za otce nebo matku trvá celý rok. Po celou dobu smutku, hebr. AVELUT, je v domě nebožtíka zapáleno věčné světlo NER TAMID. Truchlíci se o něj starají, aby nezhaslo a aby bylo památkou na drahého zesnulého. AVELIM se vrací do normálního života, ale denně se modlí KADIŠ.

1.5 Výročí a EVEN ZICHARON

Po uplynutí období smutku, respektive na JARCAJT, je zvykem aškenázských Židů vztyčit na místě pohřbu náhrobek, hebr. MACEVA,⁶⁴ jinak též EVEN ZICHARON, kámen vzpomínek. Náhrobek je vztyčen u hlavy zesnulého nejlépe směrem k Jeruzalému. Sefardové a Židé v Izraeli používají ploché náhrobky. Do náhrobku je vyryto jméno zesnulého, oslavné věty, symboly představující jeho jméno. „*V židovské anekdotě se ujalo pořekadlo: „Je dobré mít už zaživa takovou pověst, jak se pak o nebožtíkovi píše na kameni vzpomínek.“*⁶⁵ Vše pochází pouze z vývoje tradice, biblické texty mlčí o tom, kdy a jak náhrobek umisťovat, ačkoli už Jákob označil hrob své ženy Ráchel (Gn 35, 20).

Při umisťování MACEVY se obvykle čtou vybrané pasáže z Mišny a recitují se vhodné Žalmy. Odhalování náhrobku se také poeticky říká „*sejmutí závoje*“.⁶⁶ „*A tak židovské hřbitovy leží netknuté a čekají na „konec dní“* (Da 12, 13)“.⁶⁷

Pozůstali navštěvují hrob při předepsaných svátcích a v den výročí úmrtí.

⁶⁴ Z hebrejského slovesa JACAV, postavit, vztyčit.

⁶⁵ KESHET databáze židovských hřbitovů [online]. 1996 [cit. 2008-08-17].

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Da 12, 13: „Ty vytrvej do konce. Pak odpočineš, ale na konci dnů povstaneš ke svému údělu.“ DE VRIES, 2009.

2. Historie Kožlan

2.1 Nástin vývoje osídlení Kožlanska

Do psané historie vstupují Kožlany před polovinou 13. století, obdobně jako další lokality v okolí v souvislosti s rozmachem blízkého cisterciáckého kláštera v Plasích.⁶⁸ Kolem poloviny 14. století jsou již králem Karlem IV. povýšeny na městečko s právem hrdelního soudu. Roku 1472 udělil král Vladislav II. kožlanským právo várečné. Císař Rudolf postoupil městečko Kožlany dědičně Janu z Lobkovic roku 1588. Později se stalo majetkem Jana Týřovského, jenž jej připojil k panství chříčskému. Václav Kočka uvádí, že Jan Týřovský „žil ve shodě s luterány“⁶⁹, díky tomu panovala u kožlanských obyvatel všeobecná tolerance k lidem, kteří nebyli katolického vyznání.

Po třicetileté válce bylo městečko z poloviny zničeno a ta část obyvatelstva, která neuprchla či nebyla zabita, byla úspěšně rekatolizována. K roku 1651 bylo v Kožlancech celkem 112 obyvatelů a k roku 1713 celkem 407 obyvatel.⁷⁰ Pro velké dluhy bylo v roce 1701 panství chříčské a městečko Kožlany prodáno hraběti Lažanskému z Bukové na Manětíně. Po jeho smrti roku 1715 zdělila majetek vdova Marie Gabriela Lažanská se syny. V roce 1733 byl majetek rozdělen tak, že Marie Gabriela získala panství chříčské a její synové Manětínsko. Současně s reformami císaře Josefa II. probíhalo mezi roky 1787 – 1794 dědické řízení, během kterého se Kožlany krátce dostaly pod státní správu a panské pozemky byly pronajaty místnímu obyvatelstvu a roku 1872 dědičně prodány.⁷¹

2.2 K historii židovského osídlení v Kožlancech

Václav Kočka uvádí, že první Židé přišli do Kožlan během třicetileté války: „Živili se výhradně drobným obchodem, později i řeznictvím. Říkali jim šmejdiři (z něm. Gesmede). Zboží přiváželi z Lipska a usazovali se pohromadě... V letech 1680 – 1710 bylo v Kožlancech 6 židovských rodin, celkem 45 duší. Tito osadníci postavili si na obci 6 domků, porážku neboli kytlof a vydržovali si vlastního učitele“ „Vrchnosti platili vespolek ochranné 100 zlatých, obci 50 zlatých.“⁷² „Z katastru rustikálního“ 38 sv. 6. uvádí V. Kočka zdejší židovské obyvatele:

„Jakub Joachim, členů rodiny 12; u něho bydlí učitel Hirschel s otcem 2;

⁶⁸ PROFOUS, A., Místní jména v Čechách.

⁶⁹ KOČKA, V., Dějiny politického okresu Kralovického, s. 369.

⁷⁰ Tamtéž, s. 372.

⁷¹ Tamtéž, s. 380.

⁷² Tamtéž, s. 379.

Gerstl Joachim 9;

Abraham Hirschel 6;

Isak Markus 3;

Salomon Hirsch 7;

Israel Mojses 6. ⁷³

Židé bývali ve všech správních jednotkách zpravidla usazováni na konci zastavěných parcel. V Kožlanech to bylo v místech⁷⁴, kde až do 70. let 20. století stála budova zvaná „Židovna“⁷⁵. „Byla to jednopatrová budova, která stála v úžlabině na úrovni potoka vedle klenutého mostu, který sahal do úrovně prvního patra budovy. V přízemí Židovny byla na celou šíři domu větší klenutá místnost bez oken, přístupná z průčelí hlavní ulice. Dveře zdobil velký ručně kovaný zámek. Za touto místností směrem do potoka byl malý byt, síňka a jedna místnost. V prvním patře byly tři místnosti a předsíň. Je nejvyš pravděpodobné, že dům zvaný Židovna byla již dříve zmíněná židovská škola i s bytem pro učitele. V přízemí pak židovská modlitebna. Později Židovna přešla do majetku obce a sloužila jako obecní chudobinec. Velká klenutá místnost v přízemí sloužila jako obecní šatlavna, do které jsme k radosti nás dětí vždy po zabydlení koukaly malou špehýrkou ve dvěřích.“⁷⁶

Roku 1712 vypověděla Marie Gabriela Lažanská Židy ze svého chříčského panství. Důvodem bylo, že je manětínští obyvatelé podezřívají ze žhářství. V Manětíně v té době totiž vyhořel kostel, zámek a polovina města.

K vyhnání také rozhodně přispěla tragédie úmrtí pražského chlapce Šimona Abelese, která se stala několik let předtím. Šimon Abeles se stal ve svých dvanácti letech křesťanem, nejspíše pod nátlakem Židů, kteří konvertovali ke katolickému náboženství. Šimon jednoho dne v únoru 1694 zemřel a byl pochován bez obřadu. Leč místní úřady se o tom dozvěděly a nechaly provést exhumaci. Podle lékařů nezemřel přirozenou smrtí a z vraždy byl obviněn Šimonův otec Lazar společně se svým přítelem Löblem Kurtzhandlem, který pocházel právě z Manětína. Oba vinu popírali, přesto byli za viníky označeni. Lazar před výsledkem údajně spáchal sebevraždu, „oběsil se na řemínkách od tfilin“,⁷⁷ a Kurtzhandl pod tlakem mučení přijal křesťanství a ránu z milosti.⁷⁸ Z Abelese se stal v podstatě mučedník a kolem jeho těla se prý děly všemožné zázraky. Marie Gabriela byla silně katolicky zaměřená a Židé z Kožlan

⁷³ KOČKA, V., Dějiny politického okresu Kralovického, s. 379.

⁷⁴ Viz příloha č. 10.1.4.

⁷⁵ Viz příloha č. 10.2.2.

⁷⁶ VONDRÁŠEK, B., Židovská komunita.

⁷⁷ PĚKNÝ, T., Historie Židů v Čechách a na Moravě, s. 252.

⁷⁸ Tamtéž.

byli nuceni odejít. Ustanovila dokonce, že ani: „*obchodující Židé nesmějí se v žádném místě zdržeti déle než den*“.⁷⁹ V závěti uvedla, že ani ti, kdo po ní majetek zdědí, nesmějí Židy na svém území trpět. Kožlanští Židé se většinou přestěhovali do blízké vsi Kůzová a do Strachovic. V Kožlanech tak zanikla židovská obec a časem vznikla ve vsi Kůzová. Od roku 1783 je doložena židovská obec v Kůzové, která vlastnila a spravovala kožlanský hřbitov.

Časem se však Židé do Kožlan zase vrátili. Důkazem toho je, že v roce 1793 je uvedena v Soupisu židovských rodin jedna židovská rodina a to rodina Josefa Poppera se ženou Milkou. Jeho synové byli Zwi, Marek, Jakob a dcery Maria, Sara a Thereisia. Bydlel u nich Lazar Popper, bratr Josepha. Oba byli obchodníci.⁸⁰

V obecní matrice v Kožlanech z roku 1839 je zápis o Abrahamu Löblovi, obchodníkovi, který se narodil roku 1824. Jeho manželkou byla Rosalie⁸¹ narozená roku 1834. Jejich dětmi byly: Karel (nar. 1859), Siegfried (nar. 1860), Sofie (nar. 1864), Justýna (nar. 1866), Leopold (nar. 186. Ve svém domě č.p. měli služku Annu Halasovou (nar. 1839) a hospodyně Lidmillu Urbanovou (nar. 1807). Rodina Löblova měla též nájemníky Josefa Tekarta, který byl krejčím (nar. 1809) a jeho ženu Josefu (nar. 1807). Tekartovi měli také děti: Karolinu (nar. 1835), Dorotu (nar. 1848) a vnuka Bohuslava (nar. 1868). V domě č.p. 11 bydlel Heller Konstantin, tkadlec (nar. 1828), se ženou Annou (nar. 1825). Bydlela s nimi jejich služka Rosalie Langerová (nar. 1850) a Hlawáček Anton, též tkadlec se ženou Rosalií nar. 1829.⁸²

V Matrice cizinců je další zápis o Abrahamu Löblovi⁸³, který se spolu se synem Karlem Löblem,⁸⁴ usadili v městečku. Oba byli obchodníci pocházející z Telče. Bydleli v domě č.p. 4⁸⁵, který po něm převzal pan Otto Roubíček.

V roce 1870 žilo v obci 24 Židů. K roku 1890 se v Kožlanech uvádí ještě 27 židovských obyvatel, ale v roce 1920 již jen 6 a v roce 1930 tu údajně nebyli žádní. V roce 1940 opět 6 obyvatel.⁸⁶

⁷⁹ KOČKA, V., Dějiny politického okresu Kralovického, s. 380 (Jako pramen uvádí Archiv národního muzea G 48, XIV. C.).

⁸⁰ *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793 V., Čáslavský kraj, Klatovský kraj, Rakovnický kraj*, ed. Ivana EBELOVÁ a kolektiv, Praha : Národní archiv, 2005.

⁸¹ Viz náhrobek č. 148.

⁸² Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích (dále SOKA Plzeň – sever), fond: Archiv města Kožlany (AM Kožlany), Obecní matrika = Bürgerbuch des Stätlichens Kožlan, 1839.

⁸³ Viz náhrobek č. 147. Na náhrobku je vytesáno i jméno Karla Löbla, avšak bez data úmrtí.

⁸⁴ V obecní matrice Kožlany je uvedeno narození Karla Löbla v roce 1859, avšak v Matrice cizinců zdržujících se v Kožlanech je uveden rok narození 1858.

⁸⁵ Viz příloha č. 10.2.5. SOKA Plzeň – sever, fond: AM Kožlany, Matrika cizinců zdržujících se v Kožlanech.

V Kožlanech byly před II. světovou válkou 2 židovské rodiny (Roubíčkoví a Radovi). Pan Roubíček a jeho žena Žofie (rozená Popperová⁸⁷) bydleli v domě č.p. 4. Dle vzpomínek pana Vondráška převzali tento dům po Löblovi. Dále uvádí ve svém článku v Kožlanském zpravodaji: „*Loblovna, židovský obchod, kam chodili každé ráno ještě naši dědové na čtvrťák režné místo snídaně, dnes obecní dům čp. 4.*“⁸⁸ Na židovské rodiny vzpomíná takto: „*Roubíček byl pejřák, sbíral peří, kůže, všichni ho tu měli rádi. Rád chodil do hospody, rád popil. Roubíčkoví měli dvě dcery. Jednu, tu mladší poslali rodině Deimlům do Kralovic, kteří s nimi byli rodově spřízněni. Ale ještě když byla malá, tragicky zemřela. Couvalo tam auto a jako malou ji přejelo. V době, kdy byli Židé zbaveni všech práv a nosili hvězdu, tak jejich druhou, právě dospívající dceru (mohlo jí být 15-16 let), zde nějakéj hospodskéj povaleč znásilnil. Ono to nebylo trestný, oni byli zbaveni práv, čehož zneužil. Samosebou v Kožlanech to všichni odsuzovali, ač byli Židé perzekuováni, nikdo z místních toho nezneužíval.*“ Druhá rodina byla rodina Radova. „*Pan Rada to byl křesťan, jeho manželka byla maďarská Židovka, měli také dvě dcery. Původně nosil i Rada hvězdu, ale do Terezína byly poslány jen jeho manželka a dvě dcery. Všichni se po válce vrátili. Pamatuji si, jak přijeli do Kožlan na voze, který táhnul oslík. Starší dcera emigrovala.*“ Mladší dcera Anna Šubrtová bydlí dodnes v Kožlanech.⁸⁹

⁸⁶ VONDRÁŠEK, B., Židovská komunita.

⁸⁷ Osobní sdělení, MVDr. Bohumil Vondrášek, 16. 7. 2009, Kožlany.

⁸⁸ VONDRÁŠEK, B., Židovská komunita.

⁸⁹ Osobní sdělení, MVDr. Bohumil Vondrášek, 16. 7. 2009, Kožlany.

3. Židovské komunity pohřbívací na Židovském hřbitově v Kožlanech

3.1 Strachovice, Šípy

Roku 1670 založil majitel šípského statku Jan Antonín Mund v libyňském lese poplužní dvůr, mlýn a dvě chalupy, kam usadil židovské rodiny. Roku 1698 byla ves a tvrz Šípy prodána spolu s tzv. „Židovnou“ Jiřímu Františkovi rytířovi ze Strachovic a na Želkovicích. Po něm přijala „Židovna“ jméno Strachovice. „*Ve vsi Šípech bylo té doby 6 sedláků, 7 chalupníků a žid Mojžíš Joachim s rodinou a otcem Israelem Joachimem, který již 43 léta v Šípech bydlil.*“⁹⁰ Nový vlastník, kterým se stal Karl Ferdinand z Hiršfeldu vystavil pět nových chalup ve Strachovicích v letech 1711 – 1718, kam též usadil Židy. K roku 1719 zde bylo na 50 obyvatel v 7 chalupách.

V. Kočka uvádí soupis těchto obyvatel:

1. *Abraham Hirschel se ženou a 4 dětmi*
2. *Joachim Moses se ženou a 2 dětmi, bydlí u Hirschla*
3. *Markus Josef se ženou*
4. *Markus Hirschel se ženou, bydlí u předešlého*
5. *Samuel Salomon se ženou a 5 dětmi*
6. *Hener se ženou a 5 dětmi, bydlí u Salomona*
7. *Samuel Abraham se ženou a 1 děckem*
8. *Joachim Abraham se ženou a 4 dětmi, bydlí u předešlého*
9. *Šimon Volf se ženou a 2 dětmi*
10. *Abraham John se ženou a 2 dětmi, bydlí u předešlého*
11. *Mojžíš Wissen se ženou a 2 dětmi*
12. *Markus Šimon se ženou a 2 dětmi, bydlí u předešlého*
13. *Joachim Gabriel se ženou, jest učitelem, židovská obec platí mu od učení dětí 40 kop*

*Všichni obchodovali s plátnem, kožemi, usněmi, vlnou, peřím, a hřebeny. (Katastr rustikální 38. svazek 8.) Proto okolní městečka byla s nimi v nevoli. V dohodě s kožlanskými židy zřídili si společný hřbitůvek mezi Kožlany a Strachovicemi.*⁹¹

⁹⁰ KOČKA, V., Dějiny politického okresu Kralovického, s. 430.

⁹¹ Tamtéž, s. 429-430.

Roku 1726 byl šípický statek odkoupen Lažanskými a Židé se museli, obdobně jako v Kožlanech, na čas vystěhovat. Usídlili se tedy na panství kolešovickém (Kůzová, Vysoká Libyně), které patřilo liberálním Wallisům. Na čas se sem zase Židé vrátili, když si roku 1798 pronajal Josef Poppr z Kožlan panskou draslovnu, flusárnu. Ročně za ní platil 65 zlatých. Tato draslovna byla roku 1857 zrušena.

3.2 Kůzová (Wallisgrün)

Židovská obec v Kůzové je doložena roku 1783. V soupisu Židů z roku 1793 je uvedeno 15 rodin. Emanuel Tanzer se ženou Evou, Filip Leederer se ženou Katharinou, Alexandr Leederer se ženou Sarou, Seligman Sattler se ženou Libuschou, Barthl Leederer se ženou Evou, Abraham Leederer se ženou Judith, Jakob Khon se ženou Evou, Seligmann Khon se ženou Marií, Isak Popper se ženou Judith, Isak Abeles se ženou Evou, Moyses Abeles se ženou Marií, Moyses Khon se ženou Judith, Juda Tanzer se ženou Terezií a Jakob Pollak se ženou Libuschou.⁹²

Díky podpoře majitele panství v Kolečovicích, hraběte Štěpána Wallise, byla roku 1812 vystavěna zdejší nová synagoga. V té době čítala židovská obec na 121 duší. Wallis jim věnoval stavební místo a dokonce i dřevo na stavbu. Synagogu „vystavěli Jakob Khon, Joachim Sattler a Jakob Jungmann.“⁹³ „Jednalo se o roubenou přízemní stavbu čp. 38. „Dle sdělení pamětníků byla synagoga dřevěná, sál měl prkennou ‚klenbu‘. Pro muže byly v modlitebním sále určené dvě řady lavic oddělené středovou uličkou, na galerii byla jedna řada sedadel pro ženy. Aron ha-kodeš byl dřevěný, vyřezávaný, nad ním bylo okno s barevnými skly a se symbolem Davidovy hvězdy.“⁹⁴

Představeným židovské obce byl v roce 1812 Daniel Kohn, jeho zástupcem se stal Samuel Kauders z Čisté a Salomon Löwy, který v Kůzové a v Jesenici působil jako rabín. Židé vytvořili 3 spolky. Prvním bylo pohřební bratrstvo (CHEVRA KADIŠA), jejímž představeným byl Moritz Löwy a které čítalo 35 členů. Druhým spolkem bylo Mladší bratrstvo, kde byl představeným Daniel Kohn. Třetím byl spolek pro podporu potřebných s 34

⁹² *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793 V., Čáslavský kraj, Klatovský kraj, Rakovnický kraj*, ed. Ivana EBELOVÁ a kolektiv, Praha : Národní archiv, 2005. (Viz příloha č. 10.3.1).

⁹³ ROM, K., Židovský hřbitov v Kožlanech.

⁹⁴ ROZKOŠNÁ, B., Židé na Rakovnicku, s. 59.

členy. Rituální lázeň, hebr. MIKVE, zde byla od založení obce, tj. od roku 1783, jak uvádí Hugo Gold.⁹⁵

Pod židovskou obec v Kůzové spadali Židé ze širokého okolí. Do jejího obvodu spadaly vsi: Chmelištná, Zdeslav, Čistá, Strachovice, Vysoká Libyně, Nová Ves, Kolečovice. Proto každé vsi věnujme pár řádků, jelikož často jedinou vzpomínkou na její někdejší židovské obyvatele je pouze náhrobek na kožlanském hřbitově. Počátkem 19. století žilo v Kůzové 22 rodin, roku 1846 jen 11 rodin a roku 1890 je zde 18 Židů.⁹⁶

3.3 Vysoká Libyně (Hochlibin), Nová Ves, Zdeslav, Kolečovice

„Václav Kočka píše ve svých Dějinách Vysoké Libyně následující: Wallisové přáli nadmíru Židům. Tito v odměnu přivedli je na buben. R. 1785 měli již Židé v Kůzové synagogu, r. 1820 bylo v Libyni 49 Židů, ve Lhotě 8, v Nové Vsi 48, v Kůzové 99, v Zdeslavě 53. Celkem tedy 257 hlav. Tato chabrusa čachrovala ve všem všady po celém okolí. R. 1799 žalují čistečtí řezníci, že Jakub Mendl Kohn ze Zdeslavě v neděli před ranní mší pokoutně maso prodává. Takovými žalobami soudní knihy čistecké jen se hemží.“⁹⁷

V soupisu židovských rodin z roku 1793 jsou uvedeni tito obyvatelé: Isack Rubin Abeles, vdovec; Isack Abeles se ženou Ester. Druhou rodinou byla rodina Mojsese Fluse se ženou Golodou. Jejich synové byli Isak a Moyses a dcery Judit a Rachel.⁹⁸

Židovská obec jako taková ve Vysoké Libyni nevznikla. Místní Židé patřili k obci v Kůzové. V roce 1880 se počet židovských obyvatel snížil na 20 hlav. Poslední rodina, která zde žila, se odstěhovala roku 1929 do Sokolova. Byla to rodina Theodora Höniga, který zde prodal své „sídlo“, zahrnující obchod a hospodářství. Tento dům, jak nám sdělila místní historička Anna Šotová, stojí na konci obce.

Ve Vysoké Libyni se nacházel dům Ignáce Abelese, který byl svého času představeným náboženské obce a vedoucím matrik v Kůzové. Libynští Židé měli modlitební spolek a modlitebna se nacházela právě v domě Ignáce Abelese. Tento dům byl ještě před válkou zakoupen místním obyvatelem. Nyní je tento dvoupatrový dům majetkem manželů Šotových, kteří ho částečně přestavěli. Rozlehlou místnost, která se nacházela v zadní části

⁹⁵ JANSKY, Karl, Wallisgrün = Kůzová, in: GOLD, H., (ed.), Die Juden und Jedengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart I., Brünn – Prag, 1934, s. 689.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793 V., Čáslavský kraj, Klatovský kraj, Rakovnický kraj*, ed. Ivana EBELOVÁ a kolektiv, Praha : Národní archiv, 2005. s. 339 – 340.

domu a sloužila jako modlitebna, přepažili zděnou příčkou a výklenek zazdili (snad to byl ARON HA KODEŠ, dle výpovědi Anny Šotové zde byl i jakýsi židovský symbol). Dnes je tento dům označen číslem popisným 72.

Ve Zdeslavi též existovala v 19. století židovská modlitebna. Tereziánský katastr z první poloviny 18. století uvádí, že ve Vysoké Libyni byla 1 rodina (obchodník s plátnem, kůžemi, zároveň vinopalník a flusař), ve Zdeslavi to byly 2 rodiny (obchodníci s plátnem), v Kůzové 1 rodina (obchodník s plátnem), v obci Šípy 1 rodina (vinopalník, současně řezník, obchodník s plátnem, kůží a koňmi). V Kolečovicích žily v 19. st. 3 rodiny, kolem poloviny 19. století to bylo 5 rodin, a v roce 1890 132 Židů. Byla zde též zřízena modlitebna.⁹⁹

3.4 Čistá

První záznam o Židech v Čisté se nachází v rakovnickém archivu. „*Martínková ukazovala židu křížek, který on zlámal, ohledáva jej, že pan rychtář je spojil, a jí platiti musel, však na rozvážení pppuv má jemu ještě navrátiti a žid má jej zase tak jako předešle byl dáti zlatníkovi spraviti. Když náležitě spraven bude, má žid zase dosáhnouti actum na ouřadu purkmisterského pana Jana Smrže.*“¹⁰⁰

Další zmínka o Židech je až z roku 1860, kdy se v Čisté usazuje Žid Frank a zakládá zde rodinu. Jeho syn Alfréd se narodil v roce 1878 a jeho manželkou se stala Gisela, narozená v roce 1883. Jeho matkou byla Eliška Franková, která měla 7. února 1939 pohřeb, byla v té době nejstarší občankou Čisté (bylo jí 93 let). „*Alfréd Frank byl obchodníkem a maloročníkem, který obhospodařoval malou výměru polí. Byl velmi aktivním členem Sboru dobrovolných hasičů v Čisté. Za své zásluhy, které vykonal pro hasičský sbor v Čisté, byl jmenován 6. ledna 1938 čestným členem sboru a v den jeho 60. narozenin a 40 letého členství ve sboru mu byl předán diplom čestného členství. Tento velice aktivní člen byl jako Žid dle protižidovských vládních nařízení ze sboru vyloučen, později zajat a umučen jako většina Židů.*“ Do transportu do Terezína byla vzata i jeho manželka a ostatní čistečtí Židé.

*V 70. letech 19. století žila v domě čp. 87 rodina Wolnerů.*¹⁰¹ V roce 1884 se zde usazují Arnsteinovi. Viktor Anstein kupuje od Františka Hanuš z Prahy parní mlýn v Čisté.¹⁰²

V Matrice zemřelých z let 1900 – 1950 jsou uvedeny tyto osoby: Alžběta Franková zemřela 5. února 1939, Emil Kauders, Zora Kaudersová oba prohlášeni za mrtvé 24. 9. 1946.

⁹⁹ ROZKOŠNÁ, B., Židé na Rakovnicku, s. 60.

¹⁰⁰ Státní okresní archiv Rakovník, fond: Městský úřad Čistá, Memorial 1620-1719 opis. 1654 22. IV.

¹⁰¹ ROZKOŠNÁ, B., Židé na Rakovnicku, s. 60.

¹⁰² SKLENÁŘ, J., Městečko Čistá a okolí, s. 249.

Bedřich Ornstein zemřel 11. 12 1942 v Osvětimi. Löwy Mošic zemřel 8. dubna 1913 na rakovinu, Pavel Kauders zemřel na zánět průdušek 13. dubna 1913, Johana Kauders zemřela 12. listopadu 1915, Samuel Kauders zemřel 25. června 1916, Löwy Cecilie zemřela 13. února 1924, Kauders Ysrael zemřel 11. dubna 1933, Arnstein Michal (dítě majitele pod mlýnem) zemřel 2. června 1936 v Praze.¹⁰³

Roku 1918 se v Čisté usazuje Emil Kauders, který zde začal stavět továrnu na nástroje pro dřevoprůmysl při domu č.p. 13. Emil Kauders, majitel firmy Eska, se narodil 28. října 1874. Jeho manželkou se stala Ida Kaudersová, oba byli i se synem Josefem Kaudersem v lednu roku 1942 nuceně vystěhováni a odesláni do Plzně. „*Odtud potom ojíždí E. Kauders 21. ledna 1942 transportem S 819 do Terezína a 28. října transportem EV 979 do Osvětimi. Ida Kaudersová se synem Josefem odjíždí 21. ledna 1942 transportem S 820 do Terezína a odtud pak 28. října transportem EV 980 do Osvětimi.*“¹⁰⁴ Josef se jako jediný z koncentračního tábora vrátil. Státní obvodní lékař MUDr. Jaroslav Souček, syn židovky a otce arijce, spáchal sebevraždu 21. dubna 1942, píchl si do žíly asi 17 morfiových injekcí.¹⁰⁵

V Čisté byla 6. května 1995 postavena pamětní deska obětem fašismu.

¹⁰³ SOKA Rakovník, fond : Městský úřad Čistá, Matrika zemřelých v městečku Čistá, 1900 – 1950.

¹⁰⁴ SKLENÁŘ, J., Městečko Čistá a okolí, s. 250.

¹⁰⁵ Tamtéž.

4. Židovský hřbitov Kožlany

4.1 Historie hřbitova

Židovský hřbitov v Kožlancech byl založen s největší pravděpodobností mezi lety 1680-1710, kdy se začínají objevovat vůbec první zmínky o Židech v Kožlancech. Další zmínkou je kupní smlouva z Kožlanské gruntovní knihy z let 1738 – 1796. V té je dochován „*Contract na židovský krchov*“ z 22. prosince 1788, kdy kupuje židovská obec v Kůzové od městečka Kožlany za 50 zlatých místo pod Šibeničním vrchem, které používali již dříve. Židovskou obec zastupoval Josef Popper z Kožlan.¹⁰⁶ „*V písemnostech Městského archivu je záznam, že Jakub Skudera prodal roku 1821 židovské obci v Kůzové 436 sáhů pole¹⁰⁷ za 31 zlatých pro rozšíření jejich starého hřbitova*“¹⁰⁸. V inventáři kožlanských listin je zápis z 15. 10. 1890 „*Izraelitská obec v Kůzové žádá o dovolení zřídit si cestu na židovský hřbitov*“, avšak listina samotná je s největší pravděpodobností ztracená.

Hřbitov v Kožlancech, patřící židovské náboženské obci v Kůzové, sloužil jako místo posledního odpočinku pro Židy z okolních vesnic od počátku 18. století až do 30. let 20. století. Jinými židovskými hřbitovy na území bývalého okresu kralovického byl hřbitov v Nečtinech¹⁰⁹ a v Rabštejně nad Střelou. V rakovnickém okrese to byla Zderaz, kde pochovávali své mrtvé i Židé z Jesenice.

4.2 Popis hřbitova

Židovský hřbitov Kožlany se nachází 2 km severně od města Kožlany v mírném, pravobřežním svahu nad údolím Hrádeckého potoka. V minulosti svah pokračoval až k vrcholu Šibeničního vrchu, místu starobylého městského popraviště¹¹⁰, dnes je okolí hřbitova významně poškozeno novodobým kamenolomem.

V současnosti je hřbitov v majetku Židovské obce v Praze. Je zajišťována jeho základní údržba vykácením náletových dřevin a vyspravením obvodové kamenné zdi dle obecné péče o židovské hřbitovy.¹¹¹

Rozloha hřbitova je 1 924 m². Na hřbitov se vchází brankou, která se nachází v severovýchodní části objektu. Jako první se naskýtá pohled na nejmladší část hřbitova. Jsou

¹⁰⁶ SOKA v Plasích, fond: AM Kožlany, Gruntovní kniha 1738-1796, s. 578.

¹⁰⁷ Cca 150 m².

¹⁰⁸ ROM, K., Židovský hřbitov v Kožlancech.

¹⁰⁹ Tento hřbitov je dnes naprosto zničený.

¹¹⁰ Obdobná situace umístění židovského hřbitova poblíž popraviště či mrchoviště je například ŽH Luže a Úštěk. (ROZKOŠNÁ, B., a JAKUBEC, P., Židovské památky Čech).

¹¹¹ KLENOVSKÝ, J., Keshet databáze židovských hřbitovů [online]. 1996, 1999 [cit. 2008-08-17].

zde novodobé náhrobky převážně z mramoru a žuly z konce 19. a začátku 20. století. Okolo těchto náhrobků, patřících nejspíše asimilovaným Židům, je často vysazen břečťan a tůje. V západní části hřbitova se nacházejí nejstarší náhrobky, které jsou ze začátku 18. století. V severozápadní části hřbitova je velký kus plochy bez náhrobků (viz příloha č. 8.2.14). Je možno se domnívat, že tyto náhrobní kameny byly ukradeny, jak později vyplývá ze vzpomínek pamětníků. Většina náhrobků na tomto hřbitově je vyrobena z pískovce, mnohé z nich jsou dnes povalené a schované pod souvislým porostem barvínku, který pokrývá celý hřbitov. Na hřbitově jsou mimo jiné vzrostlé smrky, olše a náletové dřeviny.

Nalevo od vchodu na hřbitov je bývalá márnice (viz příloha č. 8.2.8), do dnešní doby se dochovaly pouze její obvodové stěny. Dle místních obyvatel byla márnice zastřešená přibližně do roku 1990. Poté se střecha propadla, ale dnes není po jejích troskách stopy. Uprostřed márnice leží velký monolit, kvádr, který bude s největší pravděpodobností někdejší taharový stůl. Pan Vondrášek si pamatuje, že uvnitř márnice kdysi býval velký stůl, snad ze žuly: „*Před márnicí byla i kamenná dlabaná nádržka¹¹², unikát, dlabaná snad také ze žuly. A viděl jsem, jak si tam Židé umývali ruce.*“ Dnes již po ní bohužel není památky. Místní pamětníci uvádí, že asi v 50. letech 20. století se na hřbitově někdo pokoušel z márnice ukrást i kamenný stůl, který stál na 4 nohou. K tomu díky zásahu místního příslušníka SNB nedošlo. Přesto je nádržka na vodu a mnoho cenných náhrobků nenávratně ztraceno.

4.3 Vzpomínky pamětníků na židovské pohřby

Židé z okolních vesnic chodili na hřbitov tzv. „Židovskou stezkou“ (viz příloha č. 8.2.17), která vede do Strachovic a Čisté. Pan Holopírek a pan Vondrášek zažili jedny z posledních židovských pohřbů. Oba viděli, jak Židé přišli z lesa, pravděpodobně z „Židovské cesty“ a nesli truhlu. Pan Vondrášek vypráví: „*Ta jejich truhla byla taková jednoduchá, jen ohoblovaná, prostý prkno. Neměla žádný zdobení, ještě jsme se jako kluci smáli tomu, že nemají ani na ozdobení rakve. Obyčejná dřevěná truhla. Z toho obřadu nevím nic. My jako děti jsme koukaly jen přes hradbu, přes zeď.*“¹¹³ Pan Holopírek uvedl, že byl svědkem nejspíše posledního pohřbu, který se na tomto hřbitově uskutečnil: „*Když mně bylo asi 14 let neboli v letech 1936-1937, zahlédl jsem na obloze, jak letí balon. Běžel jsem za ním a on pomalu přistával, až se zastavil kus za městem „u cihelny“.* Byl jsem tam do odpoledne,

¹¹² Hebr. KIJOR.

¹¹³ Osobní sdělení, MVDr. Bohumil Vondrášek, 16. 7. 2009, Kožlany.

*jelikož vojáci ten balon skládali. A právě v té době jsem zahlédl židovský průvod čítající snad až 50 lidí, kterak jdou cestou od Kožlan na Novou Ves. Nesli rakev a šli směrem od hřbitova.*¹¹⁴

A k tomu oba pamětníci přidávají historku o tom, jak za války jako děti našly v márnici viset půlku prasete. *„Za války jsme chodili do hájenky v lese na loutkové divadlo (hajný hrál loutkový divadlo s paní hajnou). Po cestě jsme lumpáčili, i jsme zavandrovali na židovský hřbitov, protože to bylo při cestě domů. A jednou, když jsme se takhle vraceli, jsme našli v té bývalé márnici viset půlku prasete. V té době chodily po zemědělství kontroly, a každý si mohl nechat jen svoji předepsanou dávku jídla. Tak si tam někdo schoval půlku prasete, protože tam nikdo moc nechodil,*“ rozpomíná se pan Vondrášek. Také uvedl, že kdysi četl ve starých novinách o Vojtěchu Benešovi (bratr Edvarda Beneše) vyprávění: *„Vojta se jako malý kluk s kamarádem rozhodl, že budou z pískovcových náhrobků seškrabávat písek a budou ho prodávat jako písek na nádobí. Ale když se to dozvěděl jejich učitel, hrozně jim vyhuboval a oni od tohoto výdělků upustili.*¹¹⁵

¹¹⁴ Osobní sdělení, Václav Holopírek, 10. 5. 2009, Kožlany.

¹¹⁵ Osobní sdělení, MVDr. Bohumil Vondrášek, 16. 7. 2009, Kožlany.

5. Náhrobní kameny na židovských hřbitovech

V návaznosti na následující kapitolu je vhodné uvést toto obecné pojednání o náhrobních kamenech.

5.1 O náhrobcích obecně

„Zvyk označiti místo pohřbu nějakým viditelným a pokud možno zkáze nepodléhajícím znamením je skutečně pradávny.“¹¹⁶ K tomu se nejlépe hodil kámen. Biblická tradice, obsírně popisuje pohřeb v Machpele a tím poukazuje na jeho důležitost (Gn 23 1-20).¹¹⁷ Tóra též popisuje, jak Jákob označil hrob Ráchel (Gn 35, 20).¹¹⁸ „V Talmudu se praví, že zbožní nepotřebují náhrobků, neboť památkou jejich jsou jejich slova. Židé v diaspoře nebyli odmítaví k tomuto zvyku jako Židé v Palestině.“¹¹⁹ Nejstaršími hřbitovy na území střední Evropy jsou hřbitovy ve Wormsu (pohřby od 11. st.) a Frankfurtu nad Mohanem (od 13. st.). Na území České Republiky jsou zachovány nejstarší náhrobní kameny ze 13. a 14. st. ze hřbitovů v Brně, Znojmě a Chebu.

V Česku se setkáváme s dvěma typy židovských náhrobků. První, stéla (hebr. MACEVA), je deskový náhrobní kámen zapuštěný kolmo do země. Náhrobky mohly být i dřevěné, ale ty se z důvodů rychlejšího rozkladu prakticky nedochovaly. Postupem času se vyvíjely jak tvary náhrobků, tak hebrejské nápisy. Na našem území jsou, co se náhrobních kamenů týče, mezi jednotlivými regiony významné rozdíly. Na základě těchto odlišností vznikly různé typologie. Jiří Fiedler rozlišuje tzv. pražský typ, osoblažský typ, asymetrický východočeský typ.¹²⁰ V publikaci *Židovské památky Čech* autoři diferencují čtyři základní oblasti typů náhrobků. Prvním je tzv. pražský typ náhrobku (geometrický tvar, vyroben z tzv. sliveneckého mramoru). Druhý typ - východočeská stéla (bohatá symbolika, asymetrický tvar), třetí typ určují hřbitovy jižních Čech od Tachovska po Pelhřimovsko (menší žulové

¹¹⁶ MUNELLES, O., VILÍMKOVÁ, M., *Starý židovský hřbitov v Praze*, s. 14.

¹¹⁷ Gn 23, 1-20: „Jsem tu u vás host a přistěhovalec. Dejte mi u vás do vlastnictví hrob, kam bych zemřelou pohřbil. Chetejci Abrahamovi odpověděli: „Slyš nás, pane. Jsi mezi námi jako kníže Boží; pochovej svou zemřelou v nejlepším z našich hrobů. Nikdo z nás ti neodepře svůj hrob, abys mohl zemřelou pohřbít.“ „Ať mi přenechá svou makpelskou jeskyni, která je na konci jeho pole; ať mi ji před vámi přenechá za plnou cenu stříbra, abych měl vlastní hrob.“ Tak připadlo Efrónovo pole v Makpele naproti Mamre, pole i s jeskyní na něm a všechno stromoví na poli i na všem jeho pomezí kolem, do Abrahamova majetku před očima Chetejců, všech, kdo měli přístup do rady v bráně jeho města. Abraham potom svou ženu Sáru pohřbil v té jeskyni na poli v Makpele naproti Mamre, jež je u Chebrónu v kenaanské zemi. Tak připadlo pole Chetejců i s jeskyní na něm Abrahamovi, aby měl vlastní hrob.“

¹¹⁸ Gn 35, 20: „Jákob nad jejím hrobem postavil pamětní sloup, a to je památník Ráchelina hrobu až dodnes.“

¹¹⁹ MUNELLES, O., VILÍMKOVÁ, M., *Starý židovský hřbitov v Praze*, s. 32.

¹²⁰ FIEDLER, J., *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, s. 37.

stély). Do čtvrté kategorie spadají stély z pískovce, „*typické větším rozměrem písmen a značně ovlivněné lidovým barokem*“.¹²¹ Do této kategorie spadají i náhrobky nacházející se na židovském hřbitově v Kožlanech.

Druhým typem náhrobku je tzv. tumba. Nalezneme ji např. na hřbitovech v Praze, Heřmanově Městci a Golčově Jeníkově.

Otto Muneles označuje náhrobní nápisy jako „*zvláštní druh příležitostné hebrejské poezie doby barokní*“.¹²² Epitafy obvykle obsahují jméno zemřelého a jméno otce (jedná-li se o ženu, tak jméno jejího manžela a otce). Za jménem zemřelého se uvádí často zkratka ZL¹²³ (ZICHRONO LI-VRACHA) neboli blažené paměti. Někdy se uvádí v rozšířené podobě zkratkou ZCL¹²⁴ (ZECHER CADIK LI-VRACHA), památka spravedlivého budiž požehnáním. Dále náhrobky obsahují tituly zemřelého a jeho otce, pochvalná epiteta, jakou zastával funkci v obci (někdy jsou uvedeny i zásluhy jeho otce), dobrořečení a přání vztahující se k posmrtnému životu. Náhrobek obsahuje též datum úmrtí, popřípadě pohřbu.

Datum je složeno z udání dne v týdnu (není podmínkou), dne v měsíci, jména měsíce a letopočtu. Za letopočtem je většinou uvedena zkratka LFK¹²⁵ (LI FRAT KATAN) neboli podle malého počtu. Někdy jsou tato tři písmena přepsána přes sebe a vytváří tak zvláštní ornament. Letopočet obvykle získáme součtem označených písmen nebo i několika slov. Například náhrobek z roku 1800 je vyjádřen písmeny TAV, KUF, SAMECH: TKS.¹²⁶ K získání letopočtu dle gregoriánského kalendáře je nutné přičíst 1240 let (někdy je to jen 1239, v případě, že měsíc úmrtí spadá do prvních 4 měsíců židovského kalendáře: Tišrít až Tevet).

Epigrafy byly do 19. století psány výhradně hebrejsky, ale v rámci sílící asimilace se na židovských náhrobcích postupně objevují dvojjazyčné nápisy. Nejdříve hebrejsko-německé, poté i hebrejsko-české. Mnohé z náhrobků z 20. století obsahují již jen české nebo německé nápisy, zakončené tradičně hebrejsky psanou zkratkou TANCEVA¹²⁷. Pramenem je biblický verš 1S 25, 29¹²⁸. K ozdobení náhrobků pak byly dokonce používány typické křesťanské motivy.

¹²¹ ROZKOŠNÁ, B., JAKUBEC, P., Židovské památky Čech, s. 61.

¹²² MUNELLES, O., VILÍMKOVÁ, M., Starý židovský hřbitov v Praze s. 61.

¹²³ ז"ל

¹²⁴ ז"צ"ל

¹²⁵ ל"פ"ק

¹²⁶ ת"ק"ס

¹²⁷ ת"נ"צ"ב"ה – TEHE NAFŠO CRURA BI-CROR HA-CHAJIM.

¹²⁸ 1 S 25, 29 „*Kdyby někdo povstal, aby tě pronásledoval a ukládal ti o život, ať je život mého pána pojat do svazku živých u Hospodina, tvého Boha. Ale život tvých nepřátel ať vloží do praku a odmrští.*“

5.2 Stručný popis náhrobků na židovském hřbitově v Kožlanech

Na kožlanském hřbitově je k současnému datu (srpen 2009) zachováno 175 náhrobních kamenů. Většina starších náhrobků byla vyrobena z materiálu charakteru pískovce, náhrobní kameny mladšího období (první zjištěn z roku 1860) ze žuly nebo mramoru. Náhrobky staršího období lze předběžně tvarem a rozměry zařadit k typu ovlivněného lidovým barokem, jež je doložitelný na více židovských hřbitovech v okolí.¹²⁹ Náhrobky mladšího období spadají již do obecného, profánního ztvárnění.

Plastická výzdoba vyjma nápisů je minimální, tvořena pouze různými symboly květu, Davidovou hvězdou a pouze u náhrobku č. 173 jsou vyobrazeny „kohenské ruce“.

Na stélách ze staršího období je užitá výhradně hebrejšтина s širším typem písma. Od poloviny 19. století jsou náhrobky dvojjazyčné. Epitaf je v hebrejském jazyce a znovu zopakováno datum úmrtí a jméno zemřelého v německém jazyce. Na náhrobku č. 83 je, namísto obvyklého vstupního obratu, napsáno latinkou J L. Jinak je celý text napsán v hebrejském jazyce. Na náhrobku Anny Sonnenscheinové č. 109 je český text, jenž zní: „Zemřela tak jak žila.“ Význam tohoto obratu není zrovna jasný. Je možné, že text ještě pokračuje, ale není již dobře čitelný.

25 náhrobků je naprosto nečitelných z důvodu odrolení kamene, 13 náhrobkům chybí nápisy a 11 náhrobních kamenů je povalených stranou s nápisem k zemi.

Náhrobky jsou postaveny v řadách a ve většině případů obráceny nápisy na východ. Pouze v případě čtyř posledních náhrobků 172-174 (viz příloha č. 8.2.15), které stojí u zídky na východní straně hřbitova, jsou nápisy obráceny na západ.

¹²⁹ Tvar, rozměry a vnější podoba jednotlivých náhrobků, jejich základní kresebná dokumentace a navazující typologie v širších geografických souvislostech by v budoucnu měla být předmětem dalšího studia v návaznosti na důslednou památkovou ochranu.

6. Přepis a překlad textů deseti vybraných náhrobků.

Pro úplný překlad textu jsem vybrala deset náhrobních kamenů tvořících chronologický průřez vývoje náhrobků na hřbitově. Zároveň jsou vhodné kvalitou a délkou textu, výtvarným zpracováním a představují ukázkou od jednoduchých epitafů k epitafům složitějším s poetickým rázem textu.

Náhrobek č. 6

1816-02-07

Blimele ešet Icak

1. Pátek, předvečer svatého šabatu, 8. švatu 576 podle malého počtu.
2. Žena vážená a vzácná,
3. po všechny dny chodila [po cestách] přímých, zákony
4. Hospodinovy dodržovala.
5. Žena statečná, paní
6. Blimele žena pana
7. Icaka ...

יום ו' עש"ק ח' שבת תקע"ו לפ"ק
האשה חשובה והיקרה
[כל] ימיה הלכה
[בדרך] ישרה מצות ה'
שמרה א"ח מרת
בלימלה אשת הר"ר
איצק

Náhrobek č. 13

1717-04-09

Moše ben Jisrael

1. 28. nisanu 477 dle malého počtu.
2. Zde jest pochován,
3. muž vážený a přímý,
4. vzácný a ctěný Moše syn ctěného
5. Jisraele, jeho památka budiž požehnána.
6. Zesnul a pohřben byl dne pátého (ve čtvrtek)
7. ...

ך' ה' ניסן תע"ז ל
פנ
איש השוב וישר
היקר כ'משה בן כ'
ישראל זל נפטר
ונקבר ביום ה
...

Náhrobek č. 25

1814-12-18

Šlomo ben T.

1. V pondělí 5. tevetu 575 dle malého počtu
2. Zde jest pochován,
3. muž přímý a poctivý ve všech svých
4. dnech, chodil cestou přímou
5. a nevzdaloval se od příkazů Hospodina.
6. Šlomo syn váženého T. jeho památka budiž požehnána.

יום ב' ה' טבת תקע"ה לפ"ק
פ"ט
איש ישר וכשר כל
ימיו הלך בדרך הישר
ממצות ה' לא סר..ה'
שלום בן כ"ה ט... ז"ל

Náhrobek č. 26

1817-01-23

Moše ben Šlomo

1. Zde jest pochován,
2. [pán, muž] přímý
3. a poctivý, jenž chodil po cestách
4. dokonalých. Vážený pan Moše syn
5. ctěného Šloma, jeho památka budiž požehnána. Zemřel
6. a byl pohřben ve čtvrtek 6. švatu
7. 576 dle malého počtu.

פ"נ
 [הר"ר איש] הישר
 והכשר הלך בדרך
 תמים כ"ה משה בן
 כ'שלמה ז"ל נפטר
 ונקבר ביום ה' ו' שבט
 תקע"ז לפ"ק

Náhrobek č. 27

1810-11-30

Moše ben Zamvil

1. Ve čtvrtek 3. kislevu 571 dle malého počtu.
2. Zde jest uložen
3. Muž přímý,
4. jenž chodil po cestách dokonalých,
5. konal dle příkazů Hospodina
6. dnem i nocí.
7. Pan Moše ben
8. Zamvil z T.
9. Kéž je jeho duše spojena ve svazku živých.

יום ה' ג' כסלו תקע"א ל'

פ"נ

האיש הישר

הולך תמים

במצות ה' עסק

לילות וימים ה'

הר"ר משה בן

הזמיל מ"טל

תנ"צ'ב'ה

Náhrobek č. 45

1794-11-02

Jutl ešet Moše Avraham

1. Zde odpočívá
2. žena, paní Jutl. Žena
3. ctěného Mošeho Avrahama levity.
4. Jež odešla do svého světa,
5. v neděli 9. marchešvanu 555 podle malého počtu.
6. Kéž je jeho duše spojena ve svazku živých.

פט
האשה מ יוטל אשת
כ'מ'שה אהרהם סגל
שהלכה לעולמה ביום
א' ט' מרחשוון תקנ"ה לפק
ת'נ'צ'ב'ה'

Náhrobek č. 46

1795-02-17

Zelig ben Chajim

1. V úterý 28. švatu 555 podle malého počtu
2. muž přímý, moudrý
3. a vznešený, vážený Zelig
4. syn ctěného Chajjima z Wallis
5. grün
6. Kéž je jeho duše spojena ve svazku živých.

יום ג' ד"ח שבט תקנ"ה לפ"ק
איש הישר ה"ה
הנעלה כ'זעליג
ב"כ חיים ויאליס
גריין
תנ"צ'ב'ה

Náhrobek č. 56

1855-03-12

Rivka ešet Fafvl Heller

1. 22. adaru rišon 615 dle malého počtu
2. zemřela
3. žena krásná, paní Rivka.
4. Žena váženého Fajvla Hellera z Wallisgrün, jeho památka budiž požehnána...
5. Byla ženou, kterou světlo [Tóry] ozařovalo, rozumu dobrého
6. a laskavých skutků ...
7. ... korunou svého muže a ozdobou svých synů.
8. nikdy je nezarmoutila jen v dech, kdy zemřela
9. Její duše necht' je spojena ve svazku živých. ...

ביום ה' כ"ב אדר הראשון תרט"ו לפ"ק
מתה
האשה הצנועה מרת רבקה
אשת כ"ה פייבל העללער מב"א ז"ל ה'
היא היתה אשת לפידות טובה שכל
וטובת מעשים [עניים] ...
אביונים עטרת בעלה ותפארת בניה
לא עצבה אותם ביום כמותה
נתצבה באבת

Náhrobek č. 71

1842-09-22

David Klauber

1. Mladík, ctěný pán David narozený z Blumy Klauber,
2. zesnul
3. 18. měsíce tišrí roku 603 podle malého počtu.
4. Muž vzdělaný a v rozkvětu svých let,
5. mnohé uzdravoval a stal se pro mnohé
6. podporou a mnohý lid viděl zázraky,
7. a jeho jméno bylo známo v branách
8. byl také útočištěm
9. a též miloval dobročinnost.
10. Kéž je jeho duše spojena do svazku živých.

הבחור כ"ה דוד הנולד מן בלומה קלויבר
 נפטר
 בהי לחדש תשרי שנת תר"ג ל'
 איש נבון בהור עול ימים
 ורב פעלים רופא מומחה
 היה לרבים מתבונותיו
 נפלאים כל העם רואים
 ושמו נודע בשערים
 ואך גם משען
 ואוהב צדקות
 ת'נ'צ'ב'ה

Náhrobek č. 81

Jehuda ben Ejdl

1873-06-15

Rejšl bat Rina

1871-12-06

1. jsou uloženi	1. Zde	נ	פ
2. Paní Rejšl, dcera	2. ... Jehuda	מ'רישל בת	... יהודה
3. paní Riny. Zemřela	3. levita, syn Ejdl.	מ'רנה מתה	סגל בן עידל
4. ve středu 23.	4. Zemřel v úterý 20.	ביום ד' כ"ג	מת ביום ג"כ
5. kislevu 632 podle malého počtu	5. tamuzu 633 dle malého počtu.	כסלו תרל"ב ל'	תמוז תרלג ל'
6. Wallisgrün		ג'רין	מק"ק
7. Kéž je její duše spojena do svazku živých.	6. Ze svaté obce	ת'נצ'ב'ה	ת'נצ'ב'ה
	7. Kéž je jeho duše spojena do svazku živých.		

7. Závěr

Předložená práce je výsledkem mého terénního a badatelského výzkumu zaměřeného na dokumentaci židovského hřbitova v Kožlancech v kontextu místního židovského osídlení. Uvedena je religionistickou úvahou, která se týká tématu života a smrti. Provedený výzkum zapadá do dlouhodobého projektu Židovského muzea v Praze zaměřený na dokumentaci židovských památek. Zvolené lokality dosud nebyla odborníky věnována významnější pozornost.

Těžiště získaných výsledků představuje tabulka, kde předkládám soubor informací z textů náhrobních kamenů. Tabulka obsahuje především soupis jmen a datace úmrtí, popřípadě věk. Ze 175 náhrobků na hřbitově jich 11 potřebuje obrátit, aby bylo možno přečíst jejich nápisy, většinou se jedná o novodobý typ náhrobku. Osm náhrobků je bez nápisu, nebo mu schází vložená tabulka, na které byl epitaf napsán. Dvacet pět pískovcových náhrobků není možné přečíst. Na vině je samovolný proces rozpadu struktury kamene, stejně tak je tomu u 35 náhrobků, kde je možné přečíst vždy jen pár slov, ale z větší části je text epitafu nenávratně poškozen. Z těchto 35 náhrobních kamenů jsem nevyčetla ani jméno ani datum úmrtí, přestože se jedná o náhrobky mladšího data, okolo se nacházejí náhrobky datované do pol. 19. století až počátek 20. století. Nezřídka je na dolní části náhrobku porušený text psaný v německém jazyce, avšak ani ten není možné přečíst. Předpokládám, že při navazujícím důsledném zkoumání textu některé informace doplním. Z 96 zbývajících náhrobků jsem zaznamenala základní údaje a z tohoto počtu jsem jich deset celkově přepsala a přeložila. Nejstarším náhrobním kamenem, na kterém jsou čitelné všechny údaje, je náhrobek číslo 13 s vročením 1717. Rovněž náhrobky číslo 11, 12 a 23 s čitelnými pouze prvními dvěma písmeny z letopočtu lze s největší pravděpodobností datovat do let 1710-1719. Tyto údaje podporují informace, které předkládá V. Kočka, že hřbitov byl založen před rokem 1710.

K vytvoření uceleného obrazu židovského osídlení dané oblasti je zapotřebí v budoucnu důkladně pročíst kroniky obcí Kožlany, Čistá a Vysoká Libyně. Podobně je třeba probádat Soupisy Židů kraje Rakovnického z let 1724, 1783, 1793, 1799, 1811. Knihy zaznamenávající narození, obřizky a úmrtí v Čisté, Kolečovicích, Jesenici. Tyto záznamy jsem v Národním archivu prohlížela a některé informace zde uvádím, přestože nejsou úplné. Mezi dalšími archivními zdroji je třeba jmenovat SOA Plzeň – fond Velkostatek Chříč (fond je prozatím nepříístupný, z důvodu stěhování do Nepomuku) a SOA Zámorsk - fond Velkostatek Hostinné.

8. Summary

The presented work results from my terrain and research project focused on documentation of Jewish cemetery in Kožlany in context of the local Jewish settlement. On the beginning I mention the religionist debate about life and death. Performed research dovetails into long-term project of Jewish museum of Prague focused on documentation of Jewish monuments. The specialists have never significantly examined this subject before.

Crux of the problem is in the table, where I set up the collection of information from tombstone texts.

9. Seznam použitých a citovaných zdrojů

9.1 Prameny a edice

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích,

fond: Archiv města Kožlany, Obecní matrika = Bürgerbuch des Stätlichens Kožlan, 1839

Matrika cizinců zdržujících se v Kožlanech

Gruntovní kniha 1738-1796,

Státní okresní archiv Rakovník,

fond: Městský úřad Čistá, Memorial 1620-1719 opis. 1654 22. IV.

Matrika zemřelých v městečku Čistá, 1900-1950

Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793 V., Čáslavský kraj, Klatovský kraj, Rakovnický kraj, ed. Ivana EBELOVÁ a kolektiv, Praha : Národní archiv, 2005.

9.2 Literatura

Bible : Písmo svaté starého a nového zákona. Ekumenický překlad. 6. přeprac. vyd. Praha : Česká biblická společnost, 1995. 1 s. ISBN 80-85810-08-5.

Bible svatá : aneb všechna svatá písma starého i nového zákona podle poseleního vydání králického z roku 1613. Praha : Levné knihy KMa, 2004.

Sidur Adir ba-marom : Modlitební kniha pro všední dny, šabat svátky s paralelním českým překladem a komentářem. Jiří Blažek. Praha : Bergman, 2008. Judaica. ISBN 978-80-90407-0-0. CERMANOVÁ, Iveta, SCHEIBOVÁ, Michaela. *Hebrejské zkratky : Výsledky epigrafického výzkumu textilní sbírky Židovského muzea v Praze*. Praha : Židovské muzeum v Praze, 2005. 167 s. ISBN 80-86889-12-2.

COHEN, Abraham. *Talmud pro každého*. Judaica. Praha : Sefer, 2006. Sv. 12. 80-85924-49-8.

DALAJLAMA, Jeho svatost. *Cesta ke svobodě : základní učení tibetského budhismu*. Praha : Pragma, 1997. 80-7205-466-X.

DE VRIES, Simon Philip. *Židovské obřady a symboly*. Světová náboženství. Praha : Vyšehrad, 2009.

EHL, Petr, PAŘÍK, Arno, FIEDLER, Jiří. *Staré Židovské hřbitovy Čech a Moravy*. Praha : Paseka, 1991.

- FIEDLER, Jiří. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha : Sefer, 1992. 80-900895-1-8.
- FIEDLER, Jiří. *Židovské památky Tachovska*. Domažlice : [s.n.], 1998
- FIEDLER, Jiří, CHVÁTAL, Václav. *Židovské památky Tachovska, Plánska a Stříbrska*. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 2008. 978-80-86125-81-7.
- Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart I*. GOLD, Hugo (ed.) Prague : Brün, 1934.
- HAIDLER, J. *Židovský hřbitov v Boskovicích*. Boskovice : [s.n.], 2002.
- HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. 1. vyd. Praha : Advent-Orion, 2003. 630 s. ISBN 80-7172-865-9.
- HLAVÁČEK, Ivan, KAŠPAR, Jaroslav, NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany : H&H , 1997. Vydání druhé. 80-86022-09-9.
- JOHNSON, Paul. *Dějiny židovského národa*. Řevnice : Rozmluvy, 1996.
- KOČKA, Václav. *Dějiny politického okresu Kralovického*. Kralovice : Kralovický okres, 1930.
- KUSHNER, Lawrence. *Kniha písmen = Sefer otijot : Mystický výklad hebrejské abecedy*. Praha : Půdorys, 2003.
- MAHARAL. *Stezka návratu: Výběr z knihy Netivot olam*. [překl.] Jan Divecký. Sifrej Maharal. Praha : P3K, 2007. Sv. II.
- MUNELES, Otto, VILÍMKOVÁ, Milada. *Starý židovský hřbitov v Praze. Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1955.
- NEZHODOVÁ, Soňa. *Židovský Mikulov*. Brno : [s.n.], 2006.
- PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha : Sefer, 2001.
- PIKAL, Kamil. *Židovské památky Karlovarska*. Karlovy Vary : ŽO, 2004.
- PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny*. Praha : [s.n.], 1949. Sv. II.
- ROZKOŠNÁ, Blanka, JAKUBEC, Pavel. *Židovské památky Čech: Historie a památky židovského osídlení Čech*. Brno : ERA, 2004. 80-86517-64-0.
- ROZKOŠNÁ, Blanka. *Židé na Rakovnicku*. Rakovník, 1993. Strojopis. Dostupný v SOKA Rakovník.
- SKLENÁŘ, Jaroslav. *Městečko Čistá a okolí*. Čistá : [s.n.], 1999.
- VONDRÁŠEK, Bohumil. *Židovská komunita. Kožlanský zpravodaj*. 2000.

WEINREB, Friedrich. *Symbolika biblického jazyka: Úvod do struktury hebrejštiny*. Praha : Herrman & synové, 1995.

9.3 Užití encyklopedie a slovníky

NEWMAN, Ja'akov , Gavri'el, SIVAN. *Judaismus do A do Z: Slovník pojmů a termínů*. Praha : Sefer, 2004.

PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. Praha : Kalich, 2006. 80-7017-029-8.

9.4 Elektronické dokumenty nebo jejich části

KESHET databáze židovských hřbitovů [online]. 1996 [cit. 2008-08-17]. Dostupný z WWW: <http://www.chewra.com/pohreb/pohreb_dokumenty.asp?navid=7>.

KLENOVSKÝ, Jaroslav. *KESHET* databáze židovských hřbitovů [online]. 1996 , 1999 [cit. 2008-08-17]. Dostupný z WWW:

<http://www.chewra.com/hrbitovy/archivniprameny_moravaslezsko.asp?navid=2>.

ROM, Karel. *Židovský hřbitov v Kožlanech* [online]. www.kronikaregionu.cz. [cit: 2009-01.20.]. Dostupný z WWW: <<http://kronikaregionu.wz.cz/archiv>>.

10. Přílohy

10.1 Mapy

1. Půdorysné schéma kožlanského hřbitova (soukromý archiv V. F. Chvátala)
2. I. vojenské (josefské) mapování 1764-1768 - Čechy, mapový list č.104 a 121
<http://oldmaps.geolab.cz/>
3. Císařský povinný otisk stabilního katastru Čechy -3474-1 Kožlany, mapováno 1841
<http://archivnimapy.cuzk.cz/>. (Výřez detailu umístění židovského hřbitova.)
4. Císařský povinný otisk stabilního katastru Čechy -3474-1 Kožlany, mapováno 1841
<http://archivnimapy.cuzk.cz/>. (Výřez detailu městského centra.)
5. III. vojenské mapování 1877-1880 Čechy (M 1 : 75 000), mapový list č.4051 a 3951
<http://oldmaps.geolab.cz/>

10.2 Fotodokumentace

1. Předválečná pohlednice, pohled na město Kožlany z věže kostela (soukromý archiv Bohumila Vondráška)
2. „Židovna“ (foto Archiv MěÚ Kožlany)
3. „Židovna s mostem“ (foto Archiv MěÚ Kožlany)
4. Pan Vondrášek ukazuje místo, kde stála „Židovna“ a most (foto Jan Vladař, 2009)
5. Dům č.p. 4 (foto Jan Vladař, 2009)
6. Márnice 1964 (foto Archiv MěÚ Kožlany)
7. Márnice 1978 (foto Archiv MěÚ Kožlany)
8. Márnice dnes (foto Jan Vladař, 2008)
9. „Taharový“ stůl (foto Jan Vladař, 2008)
10. Hřbitov 1968 (foto Archiv MěÚ Kožlany)
11. Hřbitov 1978 (foto Archiv MěÚ Kožlany)
12. Celkový pohled na hřbitov (foto Jan Vladař, 2008)
13. Nejmladší část hřbitova (foto Petra Černá, 2009)
14. Plocha bez náhrobků (foto Jan Vladař, 2008)
15. Náhrobky obrácené na západ (foto Jan Vladař, 2008)
16. Náhrobky č. 68, 69 (foto Jan Vladař, 2008)
17. Židovská cesta (foto Jan Vladař, 2009)

10.3 Soupisy Židů

1. Soupis Židů 1793, Vysoká Libyně, Lhota, Kůzová, Zdeslav, Kožlany
2. Výpis z knihy zemřelých, Čistá

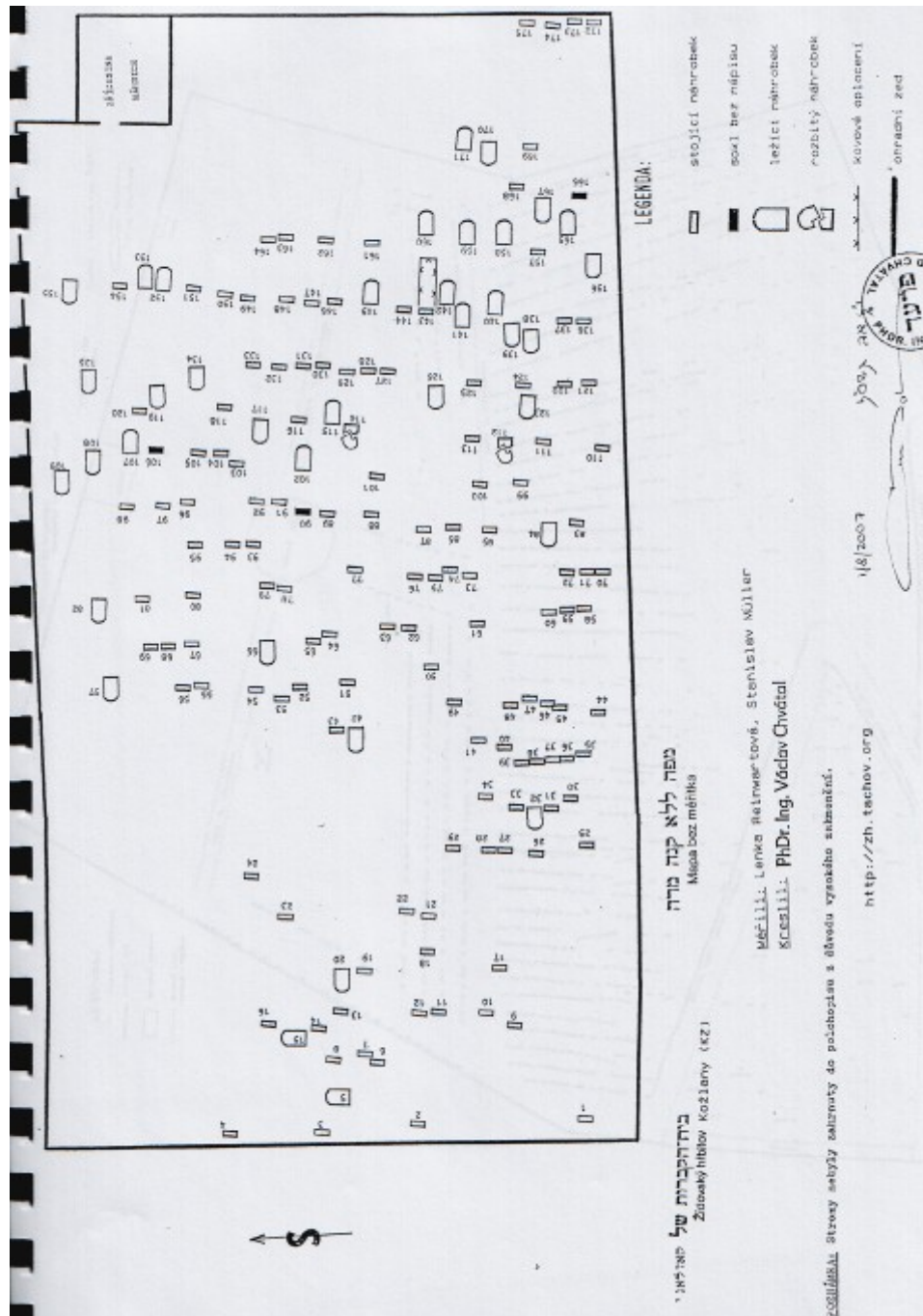
10.4 Rozbor základních údajů z náhrobků

10.5 Tabulka se základními údaji z náhrobků

1. Řazeno dle čísel náhrobků
2. Řazeno dle jmen

8.1 Mapy

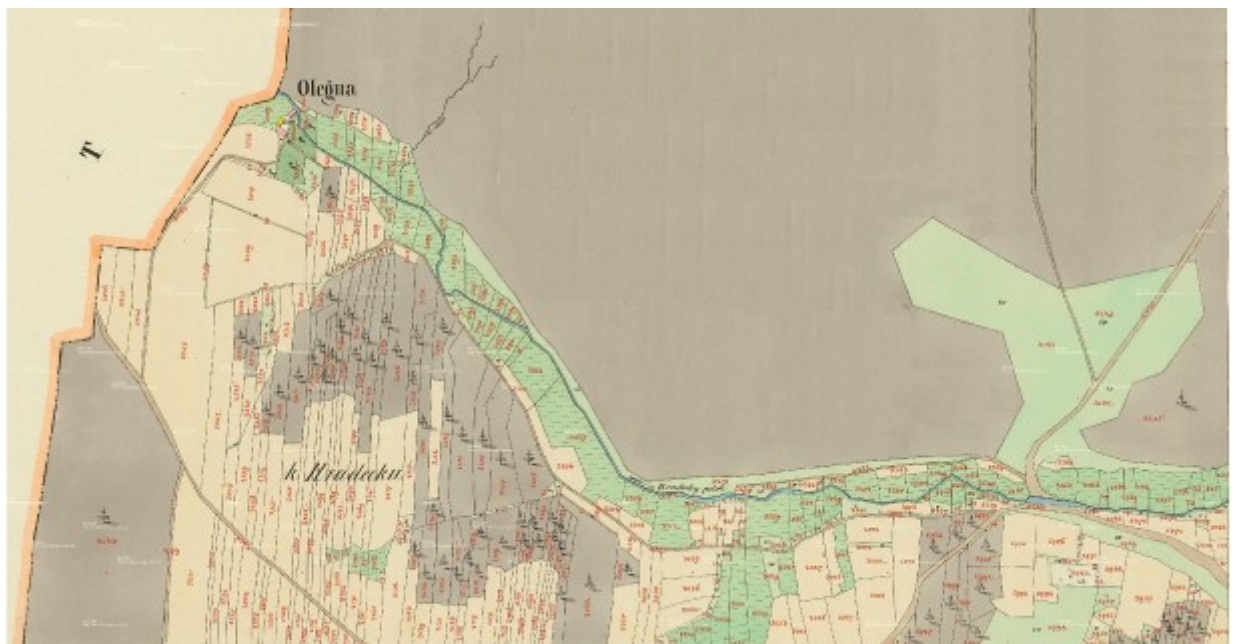
Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

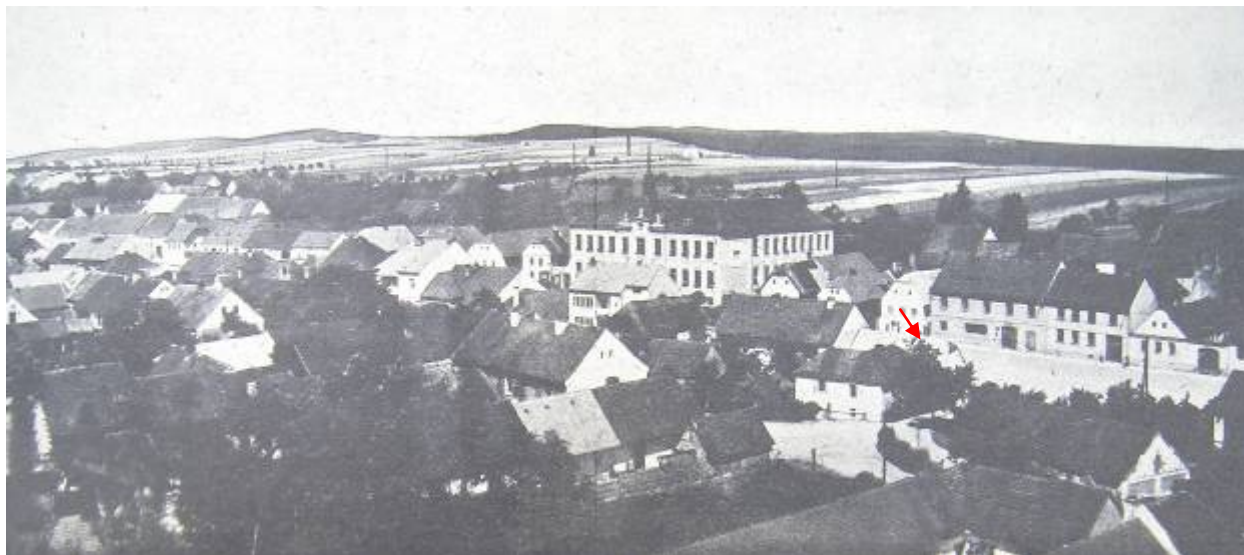

Příloha č. 5

8.2 Fotodokumentace

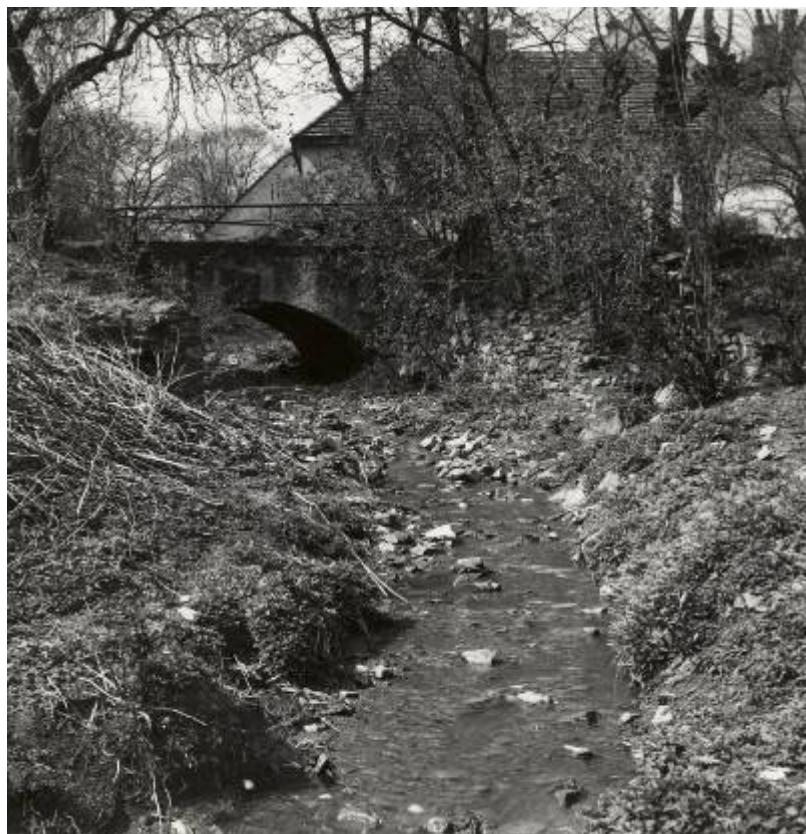
Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

Příloha č. 5

Příloha č. 6

Příloha č. 7

Příloha č. 8

Příloha č. 9

Příloha č. 10

Příloha č. 11

Příloha č. 12

Příloha č. 13

Příloha č. 14

Příloha č. 15

Příloha č. 16

Příloha č. 17

8.3 Soupisy Židů

Příloha č. 1

Hochliebin (Vysoká Libyně)

Namen der jüdischen, Familien	namen der ledigen Juden und Witwen	Gehören in Schutz nach	Ist possessiosir und besitzt	Ernähret sich
Isack Rubin Abiles, Witwer (1)		Hochliebin	unbehaust	mit Branntwein-, Eisenund Lederhandel
Isack Abliles, verheiratet Eheweib Esther				
Moyßes Flus (2) Eheweib Goloda Sohn 1. Isak, ledig Sohn 2. Moißeß, ledig Tochter Judit Tochter Rachel		Tische, Pilsner K[reises]		als Flußsieder und Branntweinbrenner

Welhotten (Lhota)

Namen der jüdischen, Familien	namen der ledigen Juden und Witwen	Gehören in Schutz nach	Ist possessiosir und besitzt	Ernähret sich
Solomon Brummel Eheweib Susanna Sohn 1. Joseph, ledig Stiefsohn 1. Markus Mayer, ledig Stifsohn 2. Alexander Mayer, ledig Stiefsohn 3. Joachim Mayer, ledig Stiefsohn 4. Moißeß Mayer, ledig		Hochliebin	Mit Wohnhof in Welhotten	mit Schnittwaren
Judas Lewus (1) Eheweib Judith Sohn 1. Isak, ledig Tochter Anna	Sara Lexus, des Familienhaupts Witwe	Hochliebin Herrschaft Lichtenstein Pilsner Kreises		mit Schnittwaren wird von den Sohn ernährt
Jakob Jungmann (2) Eheweib Judit Tochter Sara	Ewa Jungmann, Witwe und Mutter des	Hochliebin Kunniowicz		mit Schnittwaren bei dem Sohn wird sie

	Familienhaupts	Pilsner Kreises		ernährt
Beer Freund (3) Eheweib Sara Sohn 1. Daniel Pollak, verheiratet Eheweib Sara Sohn 1. Moyßes, ledig Sohn 2. Lewus, ledig Tochter Esther Tochter Rebeka Tochter Lewa		Hochliebin Hochliebin	unbehaust	handelt mit Schnittwaren handelt mit Schnittwaren
Moyßes Lewus (4) Eheweib Judith Sohn 1. Solomon, ledig		Bielau, Plaßer Herrschaft		in umliegenden Flußhütten durch Flußerzeugung

Wallisgrin (Kůzová)

Namen der jüdischen, Familien	namen der ledigen Juden und Witwen	Gehören in Schutz nach	Ist possessiosir und besitzt	Ernähret sich
Emanuel Tanzer (1) Weib Ewa Sohn 1. Joseph Tanzer, verheiratet Eheweib Anna Sohn 2. Samuel, ledig Tochter Gertruda Tochter Sara	Maria Gerberin, Witwe	Hochliebin Hochliebin Hochliebin	mit halben Wohnhäusl in Wallisgrin	mit der Handlung und Tabaktrafik Lohegärber von Almosen
Fillip Leederer (2) Eheweib Katharina Tochter Susanna Ihr Sohn Wolf, unehlich erzeugt, ledig		Hochliebin	Mit halben Haus in Wallisgrin	mit Schnittwarenhandel
Allexander Leederer (3) Weib Sara Sohn 1. Joachim, ledig Sohn 2. Mayer, ledig Sohn 3. Moyßes, ledig		Hochliebin	Kirchenberg, Elbogener Kreises	als Schächter und Schulsänger

Seligmann Satler (4) Eheweib Libuscha Sohn 1. Joachim, ledig Sohn 2. Mayer, ledig Sohn 3. Moyßes, ledig	Joachim Stindl	Hochliebin	mit einen Wohnhäusl in Wallißgrin	als Lohergärber als Knecht
Barthl Leederer (5) Eheweib Ewa Sohn 1. Allexander, ledig Tochter Rebeka Tochter Sibilla Tochter Judith		Kolleschowiz	unbehaust	Zu Armgrin, Elbogener Kreises als Diener Als Magd in Biela
Abraham Leederer (6) Eheweib Judith Sohn 1. Joachim, ledig Sohn 2. Wolf, ledig Sohn 3. Lewus, ledig Tochter Rebeka Tochter Rachel Tochter Rosala Tochter Esther		Hochliebin	unbehaust	Als Flußsieder in der Stadt Rakonitz Als Handelsknecht in Puzliz, Klattauer Kreises In Prag als Dienstmagd
Jakob Khon (7) Eheweib Ewa Sohn 1. Samuel, ledig Tochter Rebeka Tochter Sibilla		Hochliebin	Behaust in Wallisgrin	Mit Schnittwaren und Woll[e]handel
Seeligmann Khon (8) Eheweib Maria Sohn 1. Samuel, ledig Sohn 2. Joachim, ledig Sohn 3. Emanuel, ledig Sohn 4. Joseph, ledig Tochter Sara Tochter Judith Tochter Sibilla	Elika Zuzikin, Witwe Jakob Popper	Hochliebin	unbehaust	mit Vichhandel als Handelsknecht in Lust Saazer K[reises] in Rabenstein als Magd ernährt sich von Almosen ernährt sich von Almosen

Isak Popper (9) Eheweib Judith Sohn 1. Ennoch, ledig Sohn 2. Juda, ledig Sohn 3. Simon, ledig Sohn 4. Wolf, ledig Tochter Jachnet		Hochliebin	behaust in Wallisgrin	mit der Handlung als Schullehrer in Pezirowitz als Branntweinknecht mit Schnittwa[ren]
Joseph Abilles (10) Eheweib Ewa Sohn 1. Simon, ledig Tochter Rosalia		Hochliebin	unbehaust	mit Haderhandel
Moißes Abilles (11) Eheweib Maria Sohn 1. Samuel, ledig Sohn 2. Juda, ledig Sohn 3. Salomon, ledig Tochter Katharina Tochter Ewa		Hochliebin	behaust in Deslawen	mit Fleisch-, Wolleund Tabakhandel
Moises Khon (12) Eheweib Judith Sohn 1. Abraham, ledig Tochter Theresia		Hochliebin	unbehaust	mit Schnittwar[en]del
Juda Tanzer (13) Eheweib Theresia	Dawid Schwager, Witwer (14)	Hochliebin Hochliebin	unbehaust	mit Betteln mit Haderhandel
Jakob Pollak (15) Eheweib Libuscha Sohn 1. Lewus, ledig Tochter Theresia Tochter Juda Tochter Weronika		Raabenstein Pislner Kreises	unbehaust	mit Schnittwar[en] als Magd in Prag als Magd in Tireißen

Deslawen [Zdeslav]

Namen der jüdischen, Familien	namen der ledigen Juden und Witwen	Gehören in Schutz nach	Ist possensiosir und besitzt	Ernähret sich
	Salomon Ständel Anna Ständlin, Witwe, des oberen Eigentümers Mutter Tochter Barbara Tochter Katharina Tochter Weronika Tochter Lewa Tochter Rebeka Tochter Rachel		Hochlibin	behaust in Deslawen mit Schnittwaren als Magd in Prag als Magd in Raudniz als Magd in Prag als Magd in Raudniz als Magd in Prag als Magd in Lieben bei Prag
Michl Kraus (1) Eheweib Rahl Sohn 1. Salomon, ledig Sohn 2. Naftal, ledig Sohn 3. Abraham, ledig Tochter Esther		Hochliebin	unbehaust	als Roßunterhändler als Knecht in Prag Magd in Prag
Jakob Mendl Khon (2) Eheweib Ewa	Isak Mendl Khon, Bruder des Familienhaupts Emanuel Khon, Bruder des Familienhaupts	Hochliebin	behaust	als Schulsänger und Schächter bei ihren Bruder in Deslawen bei ihren Bruder in Deslawen
Simon Khon (3) Eheweib Anna Sohn 1. Jakob, ledig		Hochliebin	behaust	mit Schnittwaren studiert in Prag
Markus Schmied (4) Eheweib Anna Tochter Magdalena Tochter Libuscha Tochter Weronika		Weidten Trebetiz	unbehaust	mit Glasserhandwerk als Magd in Prag als Magd in Prag
Samuel Kamderer (5) Eheweib Sibilla Sohn 1. Seeligmann, ledig Tochter Anna Tochter Judith		Hochliebin	behaust	mit Schnittwaren studiert in Prag
Beer Abilles (6) Eheweib Sara		Hochliebin	unbehaust	mit Schnittwaren

Moißes Spiz (7)		Kolleschowiz	unbehaust	mit Schnittwaren
Eheweib Maria Tochter Sara Tochter Ewa Tochter Rebeka				

Stadtl Koschlan [Kožlany]

Namen der jüdischen, Familien	namen der ledigen Juden und Witwen	Gehören in Schutz nach	Ist possensiosir und besitzt	Ernähret sich
Joseph Popper (1)		Ohne Schutz	unbehaust	Mit Handel
Eheweib Milka Sohn 1. Zwi, ledig Sohn 2. Marek, ledig Sohn 3. Jakob, ledig Tochter Maria Tochter Sara Tochter Theresia	Lazar Popper, Bruder des Famielienhaupts	Ohne Schutz		mit Handel

Příloha č. 2

jméno a příjmení	zaměstnání	č. domu	narozen / stáří	zemřel	který lékař léčil
Alžběta Franková	výměnkářka	87	17.9. 1845	5. 2. 1939	D.F. Souček
Emil Kauders	továrník	13	25.10. 1874	umučen nacisty v Osvětimi	
Zora Kauderssová	v dom.	13	6.3.1882	umučena nacisty v Osvětimi	
Bedřich Ornstein	průmyslník	49	27.4.1901	11.12. 1942	
Löwy Mošic	sklenář	15	57 (stáří)	8.4. 1913	různí lékaři
Pavel Kauders	dítě	13	2 měsíce, 20 dní	13.4. 1913	
Jonanna Kaudersowi	soukromnice	14	73 roků	12.11. 1915	D. Šťáral
Samuel Kauders		14	72 1/2	25. 6. 1916	D. Šťáral
Löwy Cecilie	soukromnice	15	19.4.1860	13.2. 1925	D. Karas
Zlrbachová Antonie	soukromnice	13	11.1.1851	2.10. 1926	
Kauders Ysriel			2. 4. 1846	11.4. 1933	
Arnstein Michal	dítě majitele pod mlýnem v Čisté	49		2.6. 1936	zemřel v Praze

10.4 Rozbor základních údajů z náhrobků

Náhrobek č. 1

1810-04-??

1. Dne... nisan,
2. 570 malého počtu.
3. Zde jest pochován
4. Muž přímý a poctivý

ביום ... ניסן
תק"ע לפ"ק
פ"ט
איש הישר וכשר
... בדרך
... צדיקים ...
נשים ומרות ...
ימים ולילה

Náhrobek č. 4

Benjamin ben Anšl

????-11-25

1. Zemřel a byl pohřben dne v úterý 25. marchešvan
2. roku...
3. Muž bohabojný, varující se
4. zlého. Vážený [pán] Benjamin
5. syn váženého pána, pana Anšla, jeho památka budiž požehnána,

נפטר ונקבר ביום ג' כ"ה מרחשוון
... שנת ל"ה ...
איש ישר אלהים וסר
מרע ה"ה ... בנימיו
בן הרר אנשל זל ההלך
לעלמו

Náhrobek č. 6

1816-02-07

Blimele ešet Icak

1. Pátek, předvečer svatého šabatu, 8. švatu 576 podle malého počtu.
2. Žena vážená a vzácná,
3. po všechny dny chodila [po cestách] přímých, zákony
4. Hospodinovy dodržovala.
5. Žena statečná, paní
6. Blimele žena pana
7. Icaka ...

יום ו' עש"ק ח' שבט תקע"ו לפ"ק
האשה חשובה והיקרה
[כל] ימיה הלכה
[בדרך] ישרה מצות ה'
שמרה א"ח מרת
בלימלה אשת הר"ר
איצק

Náhrobek č. 7

1812-09-04

Ejzak

1. Den svatého a ctěného šabatu 27. elulu 572

podle malého počtu

2....

3.... Ejzak...

4. ... syn ...

יום ש"ק ד"ז אלול תקע"ב לפ"ק

...

... אייזק...

... בן ה

Náhrobek č. 11

171?-12-??

Kislev 47?

... כסלו תע

Náhrobek č. 12

171?-04-??

Moše ben Meir

1. ... sivan 47?...

2. Zde jest uložen,

3. muž přímý a poctivý,

4. ctěný Moše ben Meir, jeho památka budiž požehnána.

5. Jenž odešel do svého světa ve čtvrtek.

... סיון תע...

פ"נ

איש ישר וכשר

כ'משה ב'מאיר ז"ל

הלך לעלמו ביום

ה' נע

Náhrobek č. 13.

1717-04-09

Moše ben Jisrael

1. 28. nisanu 477 dle malého počtu.
2. Zde jest pochován,
3. muž vážený a přímý,
4. vzácný a ctěný Moše syn ctěného
5. Jisraele, jeho památka budiž požehnána.
6. Zesnul a pohřben byl ve čtvrtek

ד' ה' ניסן תע"ז ל'
פ"ג
איש חשוב וישר
היקר כ'משה בן כ'
ישראל ז"ל נפטר
ונקבר ביום ה'
...

Náhrobek č. 14

1746-12-10

Chajim ben [Sendr]

1. 27. kislevu 507 podle malého počtu.
2. Zde jest pochován.
3. V pravém poklidu necht' spočine;
4. v zahradě Eden necht' života věčného dojde.
5. Duše živá necht' odpočine
6. Naše Tóra, náš učitel Chajim syn
7. našeho učitele [Sendr]
8. ... necht' je památka spravedlivého ku požehnání
byl pohřben

ביום ג כ"ז כסלו תק"ז לפ"ק
פ"ט
במנוחה
נכונה תנוח בגו עדו ח"ע
ליון נשמת ... האלוח
התורני מוהה"ר חיים בן
...המורני מוהה"ר סעב...
גא קצאהן זצ"ל נפטר

Náhrobek č. 15

1792-03-10

Moše ben Iserl

1. 16. adaru 552 podle malého počtu

2.

3. Moše syn váženého Iserle, jeho památka budiž požehnána.

4. ...

ביום ט"ז אדר תקנ"ב לפ"ק

השיש ענין

משה ב"כ איסרל

ז"ל מ

...

תנצבה

Náhrobek č. 16

1798-04-12

Mordochaj

1. V úterý 26. nisanu 558

2. Zde jest uložen

3. kníže a naše Tóra

4. ... Mordechaj

5. ...

ביום ג' ד"ו ניסן תקנ"ח

פנ

ואלוף והתרני

מה'ו מרדכי

מגאט ... א

Náhrobek č. 21
1749-02-??
Moše Šifan

1. Zde jest uložen,
2. vzácný a řádný
3. Moše Šifan.
4. Jenž odešel do svého světa
5. zemřel a byl pohřben
6. v neděli ... Adaru
7. ...
8. 509 podle malého počtu.

פ"נ
היקר וכשר
משה שיפן
הלך לעלמו
נפטר ונקבר
ביום א' ... אדר
שגי ...
תק"ט לפ"ק

Náhrobek č. 23
181?-??-??
Cvi

1. Zde odpočívá,
2. muž přímý a poctivý,
3. moudrý vážený Cvi (kavod ha kadoš)
4. ...
5. Odešel do svého světa dne...
6. ... 57? Kéž je jeho duše spojena ve svazku živých.

פ"ט
איש ישר וכשר
ה"ה כצבי כ"הקדוש
היה ...
הלך לעולמו ביום
...תקע תנצבה

Náhrobek č. 25

1814-12-18

Šlomo ben T.

1. V pondělí 5. tevetu 575 dle malého počtu
2. Zde jest pochován,
3. muž přímý a poctivý ve všech svých
4. dnech, chodil cestou přímou
5. a nevzdaloval se od příkazů Hospodina.
6. Šlomo syn váženého T. jeho památka budiž požehnána.

יום ב' ה' טבת תקע"ה לפ"ק
פ"ט
איש ישר וכשר כל
ימיו הלך בדרך הישר
ממצות ה' לא סר ..ה'
שלום בן כ"ה ט... ז"ל

Náhrobek č. 26.

1817-01-23

Moše ben Šlomo

1. Zde jest pochován,
 2. [pán, muž] přímý
 3. a poctivý, jenž chodil po cestách
 4. dokonalých. Vážený pan Moše syn
 5. ctěného Šloma, jeho památka budiž požehnána.
- Zemřel
6. a byl pohřben ve čtvrtek 6. švatu
 7. 576 dle malého počtu.

פ"נ
[הר"ר איש] הישר
והכשר הלך בדרך
תמים כ"ה משה בן
כ"שלמה ז"ל נפטר
ונקבר ביום ה' ו' שבט
תקע"ז לפ"ק

Náhrobek č. 27

1810-11-30

Moše ben Zamvil

1. Ve čtvrtek 3. kislevu 571 dle malého počtu.	יום ה' ג' כסלו תקע"א ל'
2. Zde jest uložen	פ"נ
3. Muž přímý,	האיש הישר
4. jenž chodil po cestách dokonalých,	הולך תמים
5. konal dle příkazů Hospodina	במצות ה' עסק
6. dnem i nocí.	לילות וימים ה'
7. Pan Moše ben	הר"ר משה בן
8. Zamvil z T.	הזמویل מ"טל
9. Kéž je jeho duše spojena ve svazku živých.	תנ"צ'בה

Náhrobek č. 28

1816-04-11

Sarl ešet Gedalja

	ביום א' י"ג ניסן תקע"ו ל'
1. V neděli 13. nisanu 576 dle malého počtu	פ"ט
2. Zde jest uložena	...
3.-6.	...
7. Sarl žena Gedalji...	...
8. levity, z Wallisgrün	...
9. Kéž je její duše spojena ve svazku živých.	שרל אשת גדלי
	סג"ל מורי"ג
	תנ"צ'בה

Náhrobek č. 29

1805-12-03

Ve středu 12. kislevu v roce 566 dle malého počtu

	יום ד' י"ג כסלו בשנת תקע"ו לפ"ק
	פ"ט
	...האשת אשר...

Náhrobek č. 30

1839-02-13

Andel ešet Ješaja V.

1. Zde jest uložena	פ"נ
2. ... Andel	הה'מ הענדל
3. žena váženého pána Ješaji V., jeho památka budiž požehnána.	אשת כ"ה י"ו ז"ל
מ'ק'ק שוויאי
4. Ze svaté obce ...	יום ג' ק"ט שבט
5. V úterý 29. švatu	תקפ"ט לפ"ק
6. 589 podle malého počtu.	

Náhrobek č. 31

Mirl

1. Žena vzácná, všechny	האשה היקרה אשר [כל]
2. Zde odpočívá.	פ"ט
3. dny chodila po cestách	ימי[ה] הלכה בדרך
4. přímých a zákony střežila.	ישרה מצות השמרו
5. Žena statečná, paní Mirl. Žena	א"ח מ' מי[ר] ל אשת
6. ...	

Náhrobek č. 33

1811-02-03

Tindel

1. V neděli 9. švatu roku 571	יום א' ט' ש[ב]ט ש"ת תקע"א
2. dle malého počtu. Zde odpočívá,	ל' פ"ט
3. žena přímá,	האשה תישרת
4. jejíž duše	אשר עמלת
5. odešla na výšiny,	נפשות לגרל
6. přinášela Tóru.	כנית' לתורה
7. Paní Tindel žena	מ' תינדל אשת

Náhrobek č. 35

1. Zde jest uložena	פ"ט
2. v úterý 16. ...	ביום ג' ט"ז
3.
4. paní Andel	מ' ענדל האנצער
5. ... jeho památka budiž požehnána, z Wallisgrün	ז"ל מ"ו...

Náhrobek č. 36

1801-01-18

Alka ešet Mošeho

1. V neděli 4. švatu 561	ביום א' ד' שבת תקס"א לפ"ק
2. Zde leží	פ"ט
3. žena, jež zestárła	האשה הזקנה
4. vystoupila do světa budoucího	המילדות הע"ב]
5. Alka žena Mošeho	עלקה אשת משה
6. Iserl jeho památka budiž požehnána.	אסרל ז"ל
7. Z Wallisgrün.	'גרין

Náhrobek č. 37

1801-??-??

Baruch

1. Poslední den svátku Šavuot ... 561 dle malého počtu	א ח ד ש ... תקס"א ל'
2. zde leží	פ"ט
3. člověk v koruně svých šedin, vážený Baruch	הישיש כ'ברוד
	...
	...

Náhrobek č. 39

1803-05-09

Kela ešet Lipman

1. V pondělí 17. ijaru 563	ביום ב' י"ז אייר תקס"ג ל'
2. zde odpočívá,	פ"ט
3. žena, jež byla v bázni před Hospodinem,	האשה יראת ה'
4. paní Kela žena	מרת קילא אשת
5. váženého Lipmana	כליפמן[ן]
6. z Wallisgrün.	מוואליסגרין
7. Odešla do pokoje.	שהלכה לשלמה
8. Byla vytříbených skutků.	ובררה מעשה
9.

Náhrobek č. 40

1754-10-??

Lipman ben Šimon

	פ"ט
1. Zde odpočívá,	האיש הישר
2. muž přímý	והיקר הנעלה
3. vzácný a vznešený,	כליפמן בן כ"ה
4. vážený Lipman syn ctěného pána Šimona, jež zemřel	שמען שנפטר ביום מרחשון תקט"ו נקבר ...

Náhrobek č. 41

1804-11-26

Gitl ešet Jokev

1....	פ"ט
2. Zde odpočívá	... הישר ...
3. ...	גיטל אשת כייאקב
4. Gitl žena váženého Jokeva,	סג"ל מ"ט ג' נפטר
5. levity z T. .. zemřela v úterý	דג ונקבר דד
6. 23. a byl pohřbena 24.	כסלו תקס"ה ל'
7. kislevu 565 podle malého počtu	

Náhrobek č. 44

Šlomo ben Moše Jechiel

1. Zde odpočívá	פ"ט
2. vzácný a vznešený	היקר והנעלה
3. vážený Šlomo, syn ctěného	כ'שלמה ב"כ
4. Moše Jechiela,	משה יחיאל
5. ze svaté obce ... jenž odešel	מק' א' עלך שהלך
	לעלמו ביום

Náhrobek č. 45

1794-11-02

Jutl ešet Moše Avraham

1. Zde odpočívá	פ"ט
2. žena, paní Jutl. Žena	האשה מ' יוטל אשת
3. ctěného Mošeho Avrahama levity.	כ'משה אברהם סג"ל
4. Jež odešla do svého světa,	שהלכה לעולמה ביום
5. v neděli 9. marchešvanu 555 podle malého	א' ט' מרחשוון תקנ"ה לפ"ק
	תנ"צ'ב'ה'

Náhrobek č. 46

1795-02-17

Zelig ben Chajim

1. V úterý 28. švatu 555 podle malého počtu
2. muž přímý, moudrý
3. a vznešený, vážený Zelig
4. syn ctěného Chajjima z Wallis
5. grün
6. Kéz je jeho duše spojena ve svazku živých.

יום ג' ד' ח שבט תקנ"ה לפ"ק
 איש הישר ה"ה
 הנעלה כ'זעליג
 ב"כ חיים ויאליס
 גריין
 ת'נ'צ'ב'ה

Náhrobek č. 47

Hanele ešet Josef

1. Zde jest uložena
2. žena vážená
3. ..v letech, paní
4. Hanele žena našeho učitele rabiho
5. Josefa ...
6. ...

פ"ט
 האישה חשובה
 ... בשנים מרת
 הנלי אשת מהר"ר
 יוסף שאני
 ...

Náhrobek č. 48

1796-06-13

1. V úterý 7. Tamuzu 556
2. Zde jest uložen,
3. muž přímý,
4. jenž chodil bezúhonně,
5. nad zákony hloubal

יום ג' ז' תמוז תקנ"ו ל'
 פ"ט
 האיש הישר
 הולך תמים
 למצות העסק
 לילות וימים

Náhrobek č. 49

Sarl ešet Jicchak

1. Zde spočinula,
2. žena vážená,
3. jež zestárla, paní Sarl,
4. žena váženého učitele Jicchaka,
5. jeho památka budiž požehnána, kníže levitů.
6. Zemřela a byla pohřbena
7. ...

פ"ט
 האשה חשובה
 זקנה מרת שרל
 אשת כמ"ר יצח[ק]
 ז"ל סג"ל
 נפטרת ונקברת

Náhrobek č. 51

Zde odpočívá

naše milovaná matka

paní

ANNA BRUMMELOVÁ

zemř. 15. listopadu 1860

ve věku 42 let

Odpočívej v pokoji

ת'נצ'ב'ה

Náhrobek č. 53

1766-11-27

Zde jest pochována,

žena vážená

...

dne 25. kislew roku 527

פ"נ
 אשה חשובה ו
 ... ששרה כל ...
 ביום כ"ה כסלו.....
 שנת תקכ"ז

Náhrobek č. 56

1855-03-12

Rivka ešet Fafvl Heller

1. 22. adaru rišon 615 dle malého počtu
2. zemřela
3. žena krásná, paní Rivka.
4. Žena váženého Fajvla Hellera z Wallisgrün, jeho památka budiž požehnána...
5. Byla ženou, kterou světlo [Tóry] ozařovalo, rozumu dobrého
6. a laskavých skutků ...
7. ... korunou svého muže a ozdobou svých synů.
8. nikdy je nezarmoutila jen v dech, kdy zemřela
9. Její duše necht' je spojena ve svazku živých. ...

ביום ה' כ"ב אדר הראשון תרט"ו לפ"ק
מתה
האשה הצנועה מרת רבקה
אשת כ"ה פייבל העללער מב"א ז"ל ה'
היא היתה אשת לפידות טובה שכל
וטובת מעשים [עניים] ...
אביונים עטרת בעלה ותפארת בניה
לא עצבה אותם ביום כמותה
נתצבה באבת

Náhrobek č. 58

Jišaj

1. Zde jest pochován
2. muž rozvážný, vážený ctěný rabbi Jišaj
3. L... .. ze svaté obce Wallisgrün.
4. Jenž chodil po cestách
5. 5. tamuzu ...

פ"ט
האיש החשוב כ"ה ישיה
ל מ'ק'ק' וואלוסגריין
... אשר הלך בדרך כל הא.....
ביום ה' תמוז

Náhrobek č. 59

Josef Tancer
zemřel v předvečer Jom Kippur

שהוה' את יוסף ויהי איש מצלליר
פ"נ
איש נדיב' לב הלך בתמים
מעשיו ושלומים
נבא ... עדק רנומלו חכ'
לטומוע תעלה טובים
מך
שמו ה' נודע באהבים
כ"ה יוסף טאנצך בוו ז"ל
שנפטר ביום ו' עיכ ונקבר

Náhrobek č. 60

1836-09-09

Gitl ešet Jaakov

1. Zemřela v pátek 27. elulu a byla pohřbena v neděli
2. v předvečer Roš ha-šana, roku 596 podle malého počtu.
3. Žena vážená a přímá.
4. Gitl žena pana Jaakova Junaje.
- 5.
- 6.

נפתרת ביום ו' כ"ז אלול נקברת ביום
א' ער"ה שנת תקצ"ו ל'
האשה השובה ותישרת
גיטל אש הרר יאקב יוניאי
...
לעני ויציה עילה הלא
ת'נ'צ'ב'ה

Náhrobek č. 61

Sarl

האשה שרל אשת
...
נפטר

Náhrobek č. 68

1843

Švat 603 podle malého počtu

שבת תר"ג לפ"ק רבות

Náhrobek č. 71

1842-09-22

David Klauber

הבחור כ"ה דוד הנולד מן בלומה קלויבר

נפטר

בהי לחדש תשרי שנת תר"ג ל'

איש נבון בהור עול ימים

ורב פעלים רופא מומחה

היה לרבים מתבונותיו

נפלאים כל העם רואים

ושמו נודע בשערים

ואך גם משען

ואוהב צדקות

ת'נ'צ'ב'ה

1. Mladík, ctěný pán David narozený z Blumy Klauber,
2. zesnul
3. 18. měsíce tiší roku 603 podle malého počtu.
4. Muž vzdělaný a v rozkvětu svých let,
5. mnohé uzdravoval a stal se pro mnohé
6. podporou a mnohý lid viděl zázraky,
7. a jeho jméno bylo známo v branách
8. byl také útočištěm
9. a též miloval dobročinnost.
10. Kéž je jeho duše spojena do svazku živých.

Náhrobek č. 72

1843-04-25

Alexandr Adler

1. Zde jest uložen,
2. muž v koruně svých šedin, vznešený,
3. ctěný Alexandr Adler,
4. jenž chodil po stezkách celé
5. země, dne 25. dne měsíce
6. nisanu 603 podle malého počtu

פ"נ
 האיש הישיש הנעלה
 כ' אלכסנדר אדלער
 אשר הלך בדרך כל
 ארץ ביום ד' ה' לחדש
 ניסן שנת תר"ג לפ"ק
 תנ"צ'ב'ה

Náhrobek č. 76

1860-12-25

Jaakov

Dne 12. tevetu 621

...

... Jaakov ben ?

ביום י"ב תבט תרכ"א ל'
 ...
 יעקב בן
 מרר.....

Náhrobek č. 78

1900-06-02

5. měsíce sivanu roku 660

ה לחדש סיון שנת תר"ס לפ"ק
 נב ר
 איש.....

Náhrobek č. 81

Jehuda ben Ejdl

1873-06-15

Rejšl bat Rina

1871-12-06

1. jsou uloženi	1. Zde	נ' ... מ'רישל בת	פ' ... יהודה
2. Paní Rejšl, dcera	2. ... Jehuda	מ'רנה מתה	סג"ל בן עידל
3. paní Riny. Zemřela	3. levita, syn Ejdl.	ביום ד' כ"ג	מת ביום ג"כ
4. ve středu 23.	4. Zemřel v úterý 20.	כסלו תרל"ב ל'	תמוז תרל"ג ל'
5. kislevu 632 podle malého počtu	5. tamuzu 633 dle malého počtu.	א'גרין	מק"ק
6. Wallisgrün		ת'נצ'ב'ה	ת'נצ'ב'ה
7. Kéž je její duše spojena do svazku živých.	6. Ze svaté obce		
	7. Kéž je jeho duše spojena do svazku živých.		

Náhrobek č. 88

Hier ruht

aus Willis...

... Sahren ... 65

1879

Benjamin

האיש והישר והולך תמים עשה ועם ענשים

אשר מיגיע כפי פרנס ביתו

פ"ט

עה נאצל למרומים

..... ה"ה כ"ה בנימין.....

... לויבן ובן מרה ש

Náhrobek č. 89

1873-11-16

Hindl bat Jaakov

1. Zde leží	פ"ט
2. panna	הבתולה
3. Hindl, dcera váženého pána, pana	חינדל בת הר"ר
4. Jaakova, kněz spravedlnosti (Katz) ...	יעקב כ"ץ מטעסל אבן
5. zemřela dne v neděli 26. marchešvan 634	מתה יום א' פ"ו מרחשון תרל"ד
6. ...	...

Náhrobek č. 93

1869-12-24

Zelde ešet Kohen

1. Zde spočívá	פ"ט
2. žena vzácná a vážená	...אשה יקרה וחשובה...
3.	צע...ן הגדול ... אקבניה
4. ... paní Zelde	ל...מרת זעלדע
5. žena váženého Jom tov? Kohen	אשת כ"ה יום ... כהן
6. povznesl se na výsosti	עלתה למרום ה' ...
7. ve čtvrtek [a byla pohřbena] v pátek, předvečer	... ביום ו'...
8. šabatu 20. tevetu 630	עשק כ' טב... תר"ל ל'

Náhrobek č. 95

1870-08-19
Glikl ešet Lejba

1. Zde spočívá
2. Glikl žena váženého Lejba
3. Odešla v předvečer Šabatu 22. Av.
4. A byla pohřbena v neděli 24. Av roku
630

פ"ט
ואשה ויקרה וי...אתה כ'
...[גל]יקל אש כ"ה ליב ...
...
נפטרת ביום ויעשק כ"ב אב
ונקברת ביום א' כ"ה אב
שנת תר"ל ל'
ת'נ'צ'ב'ה

Náhrobek č. 96

1875-11-09

- V úterý, 11. marchešvanu
roku 636
Kěž je jeho duše spojena do svazku živých.

ביום ג' י"א מרחשבן
השנת תרל"ו
נ'ת'צ'ב'ה

Náhrobek č.99

Lipštejn

את מצרת קמרה רחל אשת כ"ה פ"ש...
ליפשטיין מ[ק'ק'] אשאו
...
...
שנת ת'.....
ת'נ'צ'ב'ה

Náhrobek č. 103

Hebr. text
Zde leží
Rosalie Weil
ze Spáleného Poříčí
zemřela 2. ledna 1887

94

Hebr. text
Hier ruht
něm.text
Rosalie Weil
aus Brennporitschen
Gest. 2. Janner 1887

Náhrobek č.104

1862-04-??

Jisrael

פ"ה

ישראל

...

... איש תם ויראת אלהים ...

ביום.... ניסן ומצאר...

...

תרכ"ב ל'

ג'ת'ב'ה

Náhrobek č.110

1874-12-01
Šimeon

פה טמונה

עצמות שמעון סגל מניירארך
ונקבר ימין ויט שכמו וימת בשב טוב
כ"ב כסלו תרל"ו נקבר
אוהביו בניו ואח זהקימו לוואת

...

Náhrobek č. 113

1892-02-10
Chana ešet Nendl

1. Zde je uložena
2. Chana dcera gaon cadik Nendl
3. 12. švatu 652

פ"ט

חנה בת ג"ץ נענדל
י"ב שבת תרנ"ב ל'.....

Náhrobek č. 114

Hier ruher in Friaden ??

ADOLF

HELLER

gest. 17.8. 1892

im 41 Lebensjachre

ת'נצ"ב

Náhrobek č. 118

Hebrejsko-německý (špatně čitelné)

Hier ruht

...

... 1891

..... 75 (3)

Friede ... Abilles

Náhrobek č. 120

פ"ט

hebr. text

Zde odpočívá

Gabriela

Löblová

roz. KAUDERSOVÁ

z Čisté

zemřela ?? září 1889

Náhrobek č. 125

Hebr. text

Hier ruhet

Herr

Simon

Brummel

aus Deinvatlisdorf

gelt. am. 18. Juli 1899

in ?? 82 Lebensjahr

ת'נצ'ב'ה

Náhrobek č. 126

Hebr. text

Hier ruht

Moritz Fiseher

gest.am 12 Feber 1899

in ?? 75 Lebensjahre

něm.text

Náhrobek č. 127

Hebr. text

Hier ruht

unsere, gute theuere Mutter

Babette Abeles

aus Hochlibin

gest.am. 22.Janner 1900

im 79 Lebensjahre

německý text

Náhrobek č. 128

Hebr. text

Hier ruht

unser, guter, theuerer Vater (??)

Salomon Abeles

aus Hochlibin

gest.am 2. October 1898

im 77 Lebensjahre

něm. text.

Náhrobek č. 129

Hier ruht

frau.

Caroline

Löbl

geb. Papper

aus Hochlibin

geb. 15.3.1848

gest. 18.3.1898

Náhrobek č. 134

??

Babette

LÖBL

GEB. POPPER

gest. 25. Mai 1894

im 65 Lebensjahr

??

Náhrobek č. 135

Šalamoun Löwi

Rabín z Kůzové a Jesenic

1853 – 1931

תנצ"ב

Náhrobek č. 136

Hier ruhet in Frieden

?? Irael (Israel v hebr.textu) Abeles

aus Hochlibin

geboren 29.7. 1834

gestorben 9.11. 1902

německý text

Náhrobek č. 137

Hier ruhr ??

?? Muther

Franziska Abeles

ans Hochlibin

gest. 7.12. 1936

im 104. Lebensjahre

Immer warst Duhilfreich

liebevoll und gut!

תנצ"ה

Náhrobek č. 143

פ"נ

Zde odpočívá

náš drahý otec

Josef Deiml

Z KOPIDEL

Zemř. 7. února 1905 (??)

ve věku 52 let (??)

ת'נ'צ'ב'ה

Náhrobek č. 146

hebr. text

??

Sofie

Löblova

roz. Steinova

zemřela 5. října 1908

v 41. roce věku svého

Spi sladce!

Náhrobek č. 147

Hebr. text

Zde odpočívá Pan

Abraham

Lobl

zemř. 23. Ledna 1911

v stáří 86. roku

Karel

Lobl

Náhrobek č. 148

פ"נ

hebr. text

תנצבה

zde odpočívá

RŮŽENA

LOBLOVÁ

ROZ. JUNGMANOVÁ

zemř. 4/10 1921 ve věku 86 let

Spi sladce

Náhrobek č. 155

פ"נ

J. KAUDERS

KAPITHNAN U. U.

19.4. 1933 ve věku 84

Náhrobek č. 157

Zde odpočívá

L. SANNENSCHN

z Kralovic

?? 22. srpna

zemř. 20. června 1912

Odpočívej v pokoji

Náhrobek č. 161

Hebr. text

Hebr. text

ZDE ODPOČÍVAJÍ NAŠE MILOVANÉ RODIČE

JOHANNA

SAMUEL

KAUDERSOVÁ

KAUDERS

ROZ. GLASEROVÁ

NAR. 13. LEDNA 1844

NAR. 14. ÚNORA 1843

ZEMŘ. 25 ČERVNA 1916

ZEMŘ. 12. LISTOPADU 1915

Náhrobek č. 167

Hebr. text

Hier ruhl

Nathan

Kohn

aus Wallisgerün

gelt.am. August 1909

im 79. Lebensjahrm

Friede semer A ???

Náhrobek č. 171

Zde odpočívají naše

Milované rodiče

Emilie

Gansová

Heřman

Gans

z Královic

Roz. Pimsensteinová,

Nar. 11.11. 1854,

Zemř. 26. 5. 1920.

Nar. 7. 7. 1844,

Zemř. 15. 8. 1923.

Pavlíček

Kauders

narod. 29. 4. 1912

zemř. 13. 4. 1913

Náhrobek č. 162

Odpočívajte v pokoji!

10.5 Tabulka se základními údaji z náhrobků

I. řazeno dle čísel náhrobků

N_Č	Příjmení	Jméno	Datum úmrtí	Datum úmrtí (náhrob.)
<u>1</u>		*	1810-04-??	Nisan 570
<u>2</u>				
<u>3</u>				
<u>4</u>		Benjamin ben Anšl	????-11-25	úterý 25. marchešvanu ???
<u>5</u>	nečitelné			
<u>6</u>		Blumela ešet Icik	1816-02-07	pátek 8. Švat 576
<u>7</u>		Icik	1812-09-04	sobota 27. Elul 572
<u>8</u>	nečitelné			
<u>9</u>				
<u>10</u>	nečitelné			
<u>11</u>		*	171?-12-??	kislev 47?
<u>12</u>		Moše ben Meir	1710-??-??	čtvrtek ?? Sivan 47?
<u>13</u>		Moše ben Jisrael	1717-04-09	28. Nisanu 477
<u>14</u>		Chajjim ben ?	1746-12-10	úterý 27. Kislev 507
<u>15</u>		Moše ben Israel	1792-03-10	16. Adar 552
<u>16</u>		Mordochaj	1798-04-12	úterý 27. kislevu 558
<u>17</u>				
<u>18</u>				
<u>19</u>				
<u>20</u>				
<u>21</u>		Moše Šifan	1749-02-??	neděle ?? Adar 509
<u>22</u>				
<u>23</u>		Cvi	181?-??-??	47?
<u>24</u>	nečitelné			
<u>25</u>		Šlomo ben ?	1814-12-18	pondělí 5. tevet 575
<u>26</u>		Moše ben Šlomo	1817-01-23	čtvrtek 6. švatu 576
<u>27</u>		Moše ben Zamvil	1810-11-30	čtvrtek 3. kislev 571
<u>28</u>		Sarl ešet Gedalja	1816-04-11	neděle 13. nisan 576
<u>29</u>		*	1805-12-03	středa 12. kislev 566
<u>30</u>		Andel ešet Ješaja V.	1839-02-13	12. švat 569
<u>31</u>		Mirl		*
<u>32</u>	nečitelné			
<u>33</u>		Tindel	1811-02-03	neděle 9. Švat 571
<u>34</u>				
<u>35</u>		Andel		úterý 16.??-??
<u>36</u>		Alka ešet Mošeho	1801-01-18	neděle 4. švat 561
<u>37</u>		Baruch	1801-??-??	ijar/sivan 561
<u>38</u>				
<u>39</u>		Kela ešet Lipman	1803-05-09	pondělí 17. Ijar 563

<u>40</u>		Lipman ben Šimon	1754-10-??	?? . marchešvan 515
<u>41</u>		Gitl ešet Jokev	1804-11-26	23. kislev 565
<u>42</u>	Bez nápisu			
<u>43</u>	nečitelné			
<u>44</u>		Šlomo ben Jechiel		*
<u>45</u>		Jitl ešet Avraham	1794-11-02	neděle 9. marchešvan 555
<u>46</u>		Zelig ben Chajjim	1795-02-17	úterý 12. švat 555
<u>47</u>		Hanele ešet Josef		*
<u>48</u>		*	1796-06-13	7. tamuz 556
<u>49</u>		Sarl ešet Jicchak		*
<u>50</u>		*		*
<u>51</u>	Brummelová	Anna	1860-11-15	
<u>52</u>	Löwy	Josil	1863-12-15	
<u>53</u>		*	1766-11-27	25. kislev 527
<u>54</u>				
<u>55</u>				
<u>56</u>		Rivka ešet Fafvl Heller	1855-03-12	čtvrtek 22. Adar rišon 615
<u>57</u>				
<u>58</u>		Jišaj		5. tamuz ???
<u>59</u>	Tancer	Josef		*
<u>60</u>		Gitl žena Jaakova	1836-09-09	pátek 27. elul 596
<u>61</u>		Saral		*
<u>62</u>				
<u>63</u>	nečitelné			
<u>64</u>	nečitelné			
<u>65</u>				
<u>66</u>	nečitelné			
<u>67</u>	nečitelné			
<u>68</u>		*	1843-??-??	?? . švat 603
<u>69</u>				
<u>70</u>				
<u>71</u>	Klauber	David	1842-09-22	15. tišrít 603
<u>72</u>	Adler	Alexandr	1843-04-25	25. nisan 603
<u>73</u>	nečitelné			
<u>74</u>				
<u>75</u>	nečitelné			
<u>76</u>		Jaakov	1860-12-25	12. tevet 621
<u>77</u>				
<u>78</u>		*	1900-06-02	5. sivan 660
<u>79</u>				
<u>80</u>				
<u>81a</u>		Jehuda ben Ejdl	1873-06-15	20. tamuz 633
<u>81</u>	b	Rejšl bat Rina	1871-12-06	23. kislev 632

<u>82</u>				
<u>83</u>				
<u>84</u>	nečitelné			
<u>85</u>				
<u>86</u>				
<u>87</u>				
<u>88</u>		Benjamin Lejbn		
<u>89</u>		Hindl bat Jaakov	1873-11-16	neděle 26. marchešvan 634
<u>90</u>	nečitelné			
<u>91</u>				
<u>92</u>				
<u>93</u>		Zelde ešet Kohen	1869-12-24	pátek 20. Tevetu 630
<u>94</u>		*		*
<u>95</u>		Glikl ešet Lejba	1870-08-19	pátek 22. Av 630
<u>96</u>		*	1875-11-09	úterý 11. marchešvan 636
<u>97</u>				
<u>98</u>	nečitelné			
<u>99</u>		Lipštejn		*
<u>100</u>		Salamon		*
<u>101</u>				
<u>102</u>	obrátit			
<u>103</u>	Weil	Rosalie	1887-01-02	2.1.1887
<u>104</u>		Jisrael	1862-04-??	?? Nisan 622
<u>105</u>	nečitelné			
<u>106</u>	nečitelné			
<u>107</u>	obrátit			
<u>108</u>	Gotlieb	Jakob		*
<u>109</u>	Sannenscheinová	Anna		*
<u>110</u>		Šimeon	1874-12-01	22. kislev 635
<u>111</u>	skoro nečitelné			
<u>112</u>	Bez nápisu			
<u>113</u>		Chana ešet Nendl	1892-02-10	12. švatu 652
<u>114</u>	Heller	Adolf	1892-08-17	17.8.1892
<u>115</u>	nečitelné			
<u>116</u>	?			
<u>117</u>	?			
<u>118</u>	Abeles	Friede		1891
<u>119b</u>	Löwi	Theresia		*
<u>119a</u>	Löwi	Solomon		*
<u>120</u>	Löblová roz. Kaudersová	Gabriela		??září 1889
<u>121</u>	Polesie	Bernard	1911-10-08	8. october (1911) 671
<u>122</u>	Bez nápisu			
<u>123</u>	Löwi	Theresia	1902-05-02	čtvrtek 25. nisan 662

124	Bez nápisu			
125	Brummel	Simon	1899-07-18	18.7.1899
126	Fiseher	Moritz	1899-12-12	12.12.1899
127	Abeles	Babette	1900-01-22	22.1.1900
128	Abeles	Salomon	1898-10-02	2.10.1898
129	Löbl geb. Popper	Caroline	1898-03-13	18.3.1898
130	Bez nápisu			
131	Liebstein	Friedrich	1898-02-16	16. Faber 1898
132	Kohn	*	1897-??-??	?? švat 657
133	nečitelné			
134	Löbl geb. Popper	Babette	1894-05-25	25.5.1894
135	Löwi	Salamoun	1931-??-??	1931
136	Abeles	Israel	1902-11-09	9.11.1902
137	Abeles	Franziska	1836-12-07	7.12.1936
138	Kohn	Theresia		
139	Freund	Kathi	1903-04-11	11.4.1903
140	obrátit			
141				
142	obrátit			
143	Deiml	Josef	1905-02-07	7.2.1905
144	nečitelné			
145	obrátit			
146	Loblova roz. Steinova	Sofie	1908-09-05	5.9.1908
147 a	Lobl	Abraham	1911-01-23	23.1.1911
147 b	Lobl	Karel		
148	Loblova roz. Jungmanova	Růžena	1921-10-04	4.10.1921
149	Bez nápisu			
150	Bez nápisu			
151 a	Fleischmann	Abraham	1908-??-??	Kislev 669
151	Fleischmannová	Karolina	1905-??-??	Elul 665
152	obrátit			
153	obrátit			
154				
155	Kauders	J.	1933-04-19	19.4.1933
156	Brummel	Johanna	1911-05-06	6.5.1911
157	Sannenschein	L.	1912-06-20	20.6.1912
158	obrátit			
159	Bez nápisu			
160	obrátit			
161 a	Kaudersová roz. Glaserová	Johanna	1915-11-12	12.11.1915
161 b	Kauders	Samuel	1916-06-25	25.6.1916

<u>162 a</u>	Gansová roz. Pimsensteinová	Emilie	1920-05-26	26.5.1920
<u>162 b</u>	Gans	Heřman	1923-08-15	15.8.1923
163	nečitelné			
164	nečitelné			
165	obrátit			
166	obrátit			
<u>167</u>	Kohn	Nathan	1909-08-??	August 1909
168	nečitelné			
<u>169</u>		Simeon	1888-??-??	?? ?? . 648
170	nečitelné			
<u>171</u>	Kauders	Pavlíček	1913-04-13	13.4.1913
172	nečitelné			
<u>173</u>		*		*
174	nečitelné			
<u>175</u>		*		?? Elul 4?2

II. řazeno dle data úmrtí

N_Č	Příjmení	Jméno	Datum úmrtí	Datum úmrtí (náhrob.)
<u>2</u>				
<u>3</u>				
<u>5</u>	nečitelné			
<u>8</u>	nečitelné			
<u>9</u>				
<u>10</u>	nečitelné			
<u>17</u>				
<u>18</u>				
<u>19</u>				
<u>20</u>				
<u>22</u>				
<u>24</u>	nečitelné			
<u>31</u>		Mírl		*
<u>32</u>	nečitelné			
<u>34</u>				
<u>35</u>		Andel		úterý 16.???.??
<u>38</u>				
<u>42</u>	Bez nápisu			
<u>43</u>	nečitelné			
<u>44</u>		Šlomo ben Jechiel		*
<u>47</u>		Hanele ešet Josef		*
<u>49</u>		Sarl ešet Jicchak		*
<u>50</u>		*		*
<u>54</u>				
<u>55</u>				
<u>57</u>				
<u>58</u>		Jišaj		5. tamuz ???
<u>59</u>	Tancer	Josef		*
<u>61</u>		Saral		*
<u>62</u>				
<u>63</u>	nečitelné			
<u>64</u>	nečitelné			
<u>65</u>				
<u>66</u>	nečitelné			
<u>67</u>	nečitelné			
<u>69</u>				
<u>70</u>				
<u>73</u>	nečitelné			
<u>74</u>				
<u>75</u>	nečitelné			

<u>77</u>				
<u>79</u>				
<u>80</u>				
<u>82</u>				
<u>83</u>				
84	nečitelné			
<u>85</u>				
<u>86</u>				
<u>87</u>				
<u>88</u>		Benjamin Lejbn		
90	nečitelné			
<u>91</u>				
<u>92</u>				
<u>94</u>		*		*
<u>97</u>				
98	nečitelné			
<u>99</u>		Lipštejn		*
100		Salamon		*
<u>101</u>				
102	obrátit			
<u>105</u>	nečitelné			
106	nečitelné			
107	obrátit			
<u>108</u>	Gotlieb	Jakob		*
<u>109</u>	Sannenscheinová	Anna		*
<u>111</u>	skoro nečitelné			
112	Bez nápisu			
115	nečitelné			
<u>116</u>	?			
<u>117</u>	?			
<u>118</u>	Abeles	Friede		1891
<u>119b</u>	Löwi	Theresia		*
<u>119a</u>	Löwi	Solomon		*
<u>120</u>	Löblová roz. Kaudersová	Gabriela		?? .září 1889
122	Bez nápisu			
124	Bez nápisu			
130	Bez nápisu			
133	nečitelné			
<u>138</u>	Kohn	Theresia		
140	obrátit			
<u>141</u>				
142	obrátit			
144	nečitelné			

145	obrátit			
147 b	Lobl	Karel		
149	Bez nápisu			
150	Bez nápisu			
152	obrátit			
153	obrátit			
154				
158	obrátit			
159	Bez nápisu			
160	obrátit			
163	nečitelné			
164	nečitelné			
165	obrátit			
166	obrátit			
168	nečitelné			
170	nečitelné			
172	nečitelné			
173		*		*
174	nečitelné			
175		*		?? Elul 4?2
4		Benjamin ben Anšl	????-11-25	úterý 25. marchešvanu ???
11		*	171?-12-??	kislev 47?
12		Moše ben Meir	1710-??-??	čtvrtek ?? Sivan 47?
13		Moše ben Jisrael	1717-04-09	28. Nisanu 477
14		Chajjim ben ?	1746-12-10	úterý 27. Kislev 507
21		Moše Šifan	1749-02-??	neděle ?? Adar 509
40		Lipman ben Šimon	1754-10-??	?? marchešvan 515
53		*	1766-11-27	25. kislev 527
15		Moše ben Israel	1792-03-10	16. Adar 552
45		Jitl ešet Avraham	1794-11-02	neděle 9. marchešvan 555
46		Zelig ben Chajjim	1795-02-17	úterý 12. švat 555
48		*	1796-06-13	7. tamuz 556
16		Mordochaj	1798-04-12	úterý 27. kislevu 558
37		Baruch	1801-??-??	ijar/sivan 561
36		Alka ešet Mošeho	1801-01-18	neděle 4. švat 561
39		Kela ešet Lipman	1803-05-09	pondělí 17. Ijar 563
41		Gitl ešet Jokev	1804-11-26	23. kislev 565
29		*	1805-12-03	středa 12. kislev 566
23		Cvi	181?-??-??	47?
1		*	1810-04-??	Nisan 570
27		Moše ben Zamvil	1810-11-30	čtvrtek 3. kislev 571
33		Tindel	1811-02-03	neděle 9. Švat 571
7		Icik	1812-09-04	sobota 27. Elul 572

<u>25</u>		Šlomo ben ?	1814-12-18	pondělí 5. tevet 575
<u>6</u>		Blumela ešet Icik	1816-02-07	pátek 8. Švat 576
<u>28</u>		Sarl ešet Gedalja	1816-04-11	neděle 13. nisan 576
<u>26</u>		Moše ben Šlomo	1817-01-23	čtvrtek 6. švatu 576
<u>60</u>		Gitl žena Jaakova	1836-09-09	pátek 27. elul 596
<u>137</u>	Abeles	Franziska	1836-12-07	7.12.1936
<u>30</u>		Andel ešet Ješaja V.	1839-02-13	12. švat 569
<u>71</u>	Klauber	David	1842-09-22	15.tišrí 603
<u>68</u>		*	1843-??-??	?? švat 603
<u>72</u>	Adler	Alexandr	1843-04-25	25. nisan 603
<u>56</u>		Rivka ešet Fafvl Heller	1855-03-12	čtvrtek 22.Adar rišon 615
<u>51</u>	Brummelová	Anna	1860-11-15	
<u>76</u>		Jaakov	1860-12-25	12. tevet 621
<u>104</u>		Jisrael	1862-04-??	?? Nisan 622
<u>52</u>	Löwy	Josil	1863-12-15	
<u>93</u>		Zelde ešet Kohen	1869-12-24	pátek 20. Tevetu 630
<u>95</u>		Glikl ešet Lejba	1870-08-19	pátek 22. Av 630
<u>81</u>	b	Rejšl bat Rina	1871-12-06	23. kislev 632
<u>81a</u>		Jehuda ben Ejdl	1873-06-15	20. tamuz 633
<u>89</u>		Hindl bat Jaakov	1873-11-16	neděle 26. marchešvan 634
<u>110</u>		Šimeon	1874-12-01	22. kislev 635
<u>96</u>		*	1875-11-09	úterý 11. marchešvan 636
<u>103</u>	Weil	Rosalie	1887-01-02	2.1.1887
<u>169</u>		Simeon	1888-??-??	?? ?? 648
<u>113</u>		Chana ešet Nendl	1892-02-10	12. švatu 652
<u>114</u>	Heller	Adolf	1892-08-17	17.8.1892
<u>134</u>	Löbl geb. Popper	Babette	1894-05-25	25.5.1894
<u>132</u>	Kohn	*	1897-??-??	?? švat 657
<u>131</u>	Liebstein	Friedrich	1898-02-16	16. Faber 1898
<u>129</u>	Löbl geb. Popper	Caroline	1898-03-13	18.3.1898
<u>128</u>	Abeles	Salomon	1898-10-02	2.10.1898
<u>125</u>	Brummel	Simon	1899-07-18	18.7.1899
<u>126</u>	Fiseher	Moritz	1899-12-12	12.12.1899
<u>127</u>	Abeles	Babette	1900-01-22	22.1.1900
<u>78</u>		*	1900-06-02	5. sivan 660
<u>123</u>	Löwi	Theresia	1902-05-02	čtvrtek 25. nisan 662
<u>136</u>	Abeles	Israel	1902-11-09	9.11.1902
<u>139</u>	Freund	Kathi	1903-04-11	11.4.1903
<u>151</u>	Fleischmannová	Karolina	1905-??-??	Elul 665
<u>143</u>	Deiml	Josef	1905-02-07	7.2.1905
<u>151 a</u>	Fleischmann	Abraham	1908-??-??	Kislev 669
<u>146</u>	Loblova roz. Steinova	Sofie	1908-09-05	5.9.1908

<u>167</u>	Kohn	Nathan	1909-08-??	August 1909
<u>147 a</u>	Lobl	Abraham	1911-01-23	23.1.1911
<u>156</u>	Brummel	Johanna	1911-05-06	6.5.1911
<u>121</u>	Polesie	Bernard	1911-10-08	8. october (1911) 671
<u>157</u>	Sannenschein	L.	1912-06-20	20.6.1912
<u>171</u>	Kauders	Pavlíček	1913-04-13	13.4.1913
<u>161 a</u>	Kaudersová roz. Glaserová	Johanna	1915-11-12	12.11.1915
<u>161 b</u>	Kauders	Samuel	1916-06-25	25.6.1916
<u>162 a</u>	Gansová roz. Pimsensteinová	Emilie	1920-05-26	26.5.1920
<u>148</u>	Loblova roz. Jungmanova	Růžena	1921-10-04	4.10.1921
<u>162 b</u>	Gans	Heřman	1923-08-15	15.8.1923
<u>135</u>	Löwi	Salamoun	1931-??-??	1931
<u>155</u>	Kauders	J.	1933-04-19	19.4.1933